

Mikszáth Kálmán

A jó palócok

*Mercator
Stúdió*

Minden jog fenntartva, beleértve bárminemű sokszorosítás, másolás és közlés jogát is.

A magyar irodalom és kultúra értékeinek ápolása érdekében az Országos Széchényi Könyvtárral együttműködve kiadja a Mercator Stúdió.

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 025 8

© Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@axelero.hu

MIKSZÁTH KÁLMÁN

A jó palócok

TARTALOM

A NÉHAI BÁRÁNY	5
BEDE ANNA TARTOZÁSA	10
PÉRI LÁNYOK SZÉP HAJÁRÓL	13
A KIS CSIZMÁK	16
TÍMÁR ZSÓFI ÖZVEGYSÉGE	19
AZ A POGÁNY FILCSIK	22
A BÁGYI CSODA	29
SZŰCS PALI SZERENCSEJE	33
GALANDÁNÉ ASSZONYOM	36
A GÓZONI SZŰZ MÁRIA	41
KÉT MAJOR REGÉNYE	45
A "KIRÁLYNÉ SZOKNYÁJA"	49
SZEGÉNY GÉLYI JÁNOS LOVAI	55
A GYEREKEK	59
HOVA LETT GÁL MAGDA?	62

A néhai bárány

Az napról kezdem, mikor a felhők elé harangoztak Bodokon. Szegény Csuri Jós-kának egész hólyagos lett a tenyere, míg elkergette a határból Istennek fekete haragját, melyet a villámok keskeny pántlikával hiába igyekeztek beszegni pirosnak.

Minden érezte az Isten közeledő látogatását, a libák felriadtak éji fekhelyeiken, és felrepülve gágogtak, a fák recsegve hajladoztak, a szél összesöpörte az utak porát, s haragosan csapkodta fölfelé. A Csökéné asszonyom sárga kakasa föl-szállt a házfedélre, és onnan kukorikolt, a lovak nyerítettek az istállóban, a juhok pedig egy csomóba verődve riadoztak az udvarokon.

Hanem a harangszó, mely főségesen rezgett a viharban, egy kis eső híján, s az is inkább használt, mint ártott, elfordította a veszedelmet. A kísértetiesen szaladó bűzavetések és kukoricaszárak megállottak, lassanként kitisztult az ég, s csak a megdagadt Bágy hömpölygő vize, mely szilajon, zúgva vágatott el a kertek alatt, mutatta, hogy odafönn Majornok, Csoltó környékén nagy jégeső volt vagy talán felhőszakadás.

No, ha most ez egyszer ki nem csap az a patak, s ki nem önti a bodokiakat, mint az ürgét, akkor mégis jó dolog keresztény katolikus falunak lenni – lutheránus vidéken.

Megnépesült a part, s itt-ott megvillant egy-egy ásó vagy kapa. Az öreg Sós Pál még csákyát is hozott. A gazdák barázdákban eresztették a folyóba az esővizet. Csak aztán vissza ne térjen többedmagával!

Pizkosan hömpölygött alá az ár, s a partok tömött fűzfabokrairól nemcsak a leveleket tépdelte le alul, de a kérget is lehámozta, itt-ott kirepedt az olvadékony földből egy darab, s elmállott a vízben. Hajnalra szélesebb csipke szeli majd a határt, s a cikcakkjai is újak lesznek!

Gerendák, ajtók és mindenféle házi eszközök úsztak a hullámokon, szakajtó, zsúp és ablaktábla. (Egész házakat mosott el a víz valahol!) Azután jött egy petrence, utána pedig valami négyszögletes tuskót gurítottak a habok...

A holdfény éppen oda vágódott. Nem tuskó biz az, de tulipántos láda, s nini, egész csuda, milyen szépen ül ott a tetején egy picike bárány.

Az ám, most, hogy ím a partnak hozza a szél, Tóth-Pernye Jánoséktól egészen jól látszik, amint két hátulsó lábát alászedve, az első lábacskaival megkapaszkodik. Szép patyolatgyapjas, két fekete folt van a hátgerincén, piros pántlika a nyakában. Nagyon szerethette valahol valaki!

Olyan türelmesen ül az ide-oda billegő jószágon, mintha jószántából hajókáznék, s ha mekken is néha, csak azért, mert éhes. Pedig itt még ehetik is, ha a láda bolondjában utoléri a petrencét. Nincs valami messze... amott fordul ni, a Périék pajtájánál! Nosza, szaladj hát utána, öreg láda!

Nézték egy darabig, hogy majd csak előbukkan a kanyarodónál, de meg nem láthatták. Elnyelte nyilván a sötétség, vagy hogy talán Sós Pál uram fogta ki útközben a csákllyával...

Hanem hát azt mondja öki gyelme, hogy ott volt ugyan, de színét se látta a jószágnak, ami úgy is van akkor, ha olyan módos, tekintélyes ember állítja, ki már az idén is kevesellte a mezőbírói hivatalt, mert öregbíró lesz, ha élünk, esztendőre ilyenkorra.

Ámbátor, ha már szóba jött az a bárány, mégis furcsa eset, hogy míg a felsővégen mindenki tud róla, Sós Pálék kertjénél egyszerre nyoma vész, az alsóvégiek közül már nem látta senki.

Amennyi itt a rossz nyelv, még mindjárt másnap, ott a hálaadó misén is csak addig pihentek, míg az imádságoskönyvek leveleit nyálazták, ahol pedig az Úr kímélő kegyelmét kellett volna inkább megköszönni, amiért nem sújtotta a falut... de amennyi itt a rossz nyelv, százan is kinyújtják lapátnak, hogy a mások becsületét hordják el rajta.

Nyomban nekiestek a gyanúsítással Sós Pálnak: csak ő húzhatta ki, senki más, a ládát! Hanem 'iszen, az Isten nem alszik, rossz tűz el nem alszik, nem marad ez annyiban.

Kerül annak gazdája akárhonnan!

Súgtak, búgtak, hogy (ugyan kis szopja az ilyeneket az ujjából?) ennyi meg annyi tömérdek régi ezüsttallér volt a ládában.

Ami igaz, igaz, lehet az öregnek is tarka macskája, mert a "nagyitalú" Mócsik György, a góizoni szűcs olyasfélét mondott a minap itt jártában, hogy ebben a dologban, ha nem volna lakat az ő száján... Ki tudhatja hát? De az már egyszer mégis bolond beszéd, az ezüsttallérokról.

Nem volt abban a ládában egy veszett garas sem, hanem (ma már tudjuk) benne volt a szép majornoki Baló Ágnes kelengyéje: három perkálszoknya, négy szélből az egyik, hat olajos kendő, nyakba való kettő, ezüstcsatos mellény, tíz patyolat ingváll s azonfelül a mente meg egy rámás csizma, újdónatúj, még a patkó se volt ráverve. Szegény Baló Ágnes, benne volt abban a ládában mindene!

Hogy az ár elmosta a csőszházat, elmosta a házasságot is. Gúnya nélkül nem léphet az oltárhoz szégyenszemre. Már mindene megvolt, pedig beh keservesen mint cseléd szerezte, minden ruhadarabot egyenkint. Szüretre lett volna meg a dolog, legalább úgy mondta az utolsó szombaton maga a vőlegény – de most már vagy lesz valamikor vagy sem.

Bezeg a búbánat venné fel a Baló Mihály házát, ha a ház megvolna, ha nem éppen amiatt venné fel, mert a víz felvette. Ágnes majd kisírja két ragyogó szemét, pedig legalább ő vigasztalhatná azt a szegény Borcsa gyereket, kinek a báránya veszett el gonoszul, a tarka Cukri bárányka, akivel együtt játszott, együtt hált... Jó, hogy a cudar Bágy elöntötte a rétet is... úgy sincs már, aki selyemfüvét megegye, mert a kedves, az édes Cukri bárány odalett...

Milyen szépen rázogatta a farkát még az utolsó nap, ugrándozott ott künn a verőfényben, Borcsa picike tenyerét hogy megnyalogatta, jámbor szemeivel nyájasan bámulta, mintha érezné, hogy utoljára látja!

De hátha megkerül, hátha visszahozzák?

Jött is hetek múlva valami nesze az úszó ládának, amelyiken egy bárány ült, makacsul, mintha őrizné. Látták Csoltón, sőt még Bodokon is, körülbelül éjfélre vitte odáig a haragos folyó.

No ez, ha úgy igaz, nem lehetett más, mint a Baló lányok kincse!

Ei is indult Baló Mihály azonnal. Majd kikeríti ő a lányai igaz jószágát, ha térdig kopik is a lába.

S így esett meg a csúfság Bodokon, hogy a legmódosabb ember házát kikutatták. Istenem, de csak nagy úr is a törvény! Maga volt ott a bíró meg a tizedes, mert Baló Mihály a pletyka után indulva, a hatalomhoz fordult.

De nem volt foganatja: semmit sem találtak a Sós-portán. Bosszúsan indult haza Baló, lányai egész a határig eleibe jöttek, ha vásárba lett vón, se várhatnak jobban.

– Megvan-e a bárány? – kérde Ágnes fojtott hangon. Jaj, dehogyis merné a ládát kérdezni előbb! Még tán el is ájulna, ha hirtelen azt hallaná, hogy megvan.

– Se a bárány, se a láda. Pedig mindent kikutatott a bíró annál az embernél, akire gyanakszom.

Apróra elbeszélte, amit tudott. Ágnes a szép fejét rosszállóan csóválta.

– Kend, az erő, a hatalommal ment ellene, most én megyek, a gyenge – szólt dacosan –, és a furfang lesz a fegyverem.

Csak a gyermek nem szólt. Pedig még ő is ott állt: a leggyengébb.

Egy hétig járt oda Ágnes, kutatott, fürkészett, fűt-fát kikérdezett. Gózonban is megfordult, hol egy lánya van férjnél Sós Pálnak, hátha ott lesz a ruha? De nem ment semmire, sőt még tetejébe meg is betegedett, kocsin kellett érte menni Bodokra.

Hát lám, hiába volt az Ágnes útja is. Nem segített sem a hatalom, sem a furfang. A gonoszok ereje nagyobb ezeknél.

Hanem ha tán elindult volna az igazság, nem áruhában, nem kerülő úton, nem pallossal, hanem csak pusztá kézzel?...

Le kellett most már mondani a reményről is. Kár volt akár egy szalmaszálát is keresztültenni ebben a dologban; mert csak rosszabbra fordul.

Nemcsak a hozománya van oda a szegény Ágnesnek, hanem most már az egészsége is.

Ahogy érte mentek, vánkost és dunyhát téve a kocsiülésbe, Boriskát is magával vitte az öreg, hadd lásson egy kis világot ő is. Nyolcéves innen-onnan, s még nem volt ki soha a faluból, nagyon anyás... vagy mit is beszélek, hiszen rég nincs már anyja szegénynek!

Nagyobb volt az ijedelem, mint a betegség, amint, nehogy a kocsi megrázza, gyalog mentek mind a hárman a kövezett nagy utcán keresztül, hogy a haranglábnál majd felülnek. Ágnes olyan könnyedén lépdelt, hogy akár hazáig kibírná. Bizony Isten, kár volt a kocsiért!

Hát amint a Csorba Gergelyéktől befordulnak, a Kocsipálék csüre mögül egyszer csak szembe jön az egész előljáróság meg a főemberek, köztük Sós Pál uram is, ünnepiesen felöltözve, újdonszerű ködmönben, mely panyókára fogva lógott a válláról. Igaz biz'a – az új templomot szentelték itt föl a mai napon.

– Nézd, Boriskám! Nézd meg jól azt a hosszú hajú magas embert – súgja kis hűgának Ágnes –, az vitte el a Cukrit.

Éppen a községházához értek őkegyelmeik, s minthogy Sánta-Radó Ferenc uram azt találta megjegyezni a földélre, hogy új zsúp kellene rá, megállottak a falu hatalmasai, s műértőleg nézegették az ócska eszterhaját. Már csak különös az, hogy minden kopik a világon, még a községháza is!

Borcsa félénken nézte meg azt az embert, nagy, kék szemei telelettek könnyel.

– Ne rángass hát! – förmedt rá Ágnes, s eleresztette a kezét.

– Nem én... csak megrezzentem... Mintha a Cukrit láttam volna felém szaladni a levegőben.

Eközben ők is odaértek a faluházához. Baló Mihály uram dicsértesséket mondott, és továbbment. Ágnes nemkülönben. De nini, az a bolond gyerek, a bizony oda megy egész közel, s még meg is szólítja azt a hatalmas embert. Ejnye no, mire való az!

– Bácsi! – szóló csengő szelíd hangon. – Adja vissza a bárányomat.

A tanácsbeliek összenéztek. Kié vajon ez a szép, szomorú arcú leányka?

– Adja vissza a bárányomat! – ismétlé, s a vékony gyermeki hang úgy süvített a levegőben, mint egy parittyakő.

Sós Pál odanézett fanyarul, aztán megigazította hátul palócosan fésűre fogott, deres haját, s nyájasan kérde:

– Miféle bárányodat, fiacskám?

– Az én Cukri bárányomat, a két fekete folttal a hátán, piros pántlikával a nyakában. De hiszen tudja maga nagyon jól...

– Nem láttam én a te bárányodat soha – szóló szemlátomást kedvetlenül. – Takarodj innen, azt mondom...

Aztán odafordult a tanácsbeliekhez:

– Biz ez már régi fedél, bíró uram, becsurog biz ezen...

– Be ám, de a kelmed fedelén is nagyon becsurog, úgy nézem. Alighanem lyukas az valahol, Sós Pál uram.

Fülig vörösödött őkegyelme a bíró gúnyos vádjára.

– Esküszöm, bíró uram, ebben a báránydologban...

A gyermek bámészan nézte a jelenetet, amint ingerülten hátrább taszítá ködmönét, s kezét elővonván alóla, felemelte két húsos ujját az égre.

– Esküszöm kendtek előtt, itt a szabad ég alatt, az egy élő Istenre...

A gallérzsinór megereszkedvén a rántásban, magától oldózott, s a nehéz új ködmön kezdett lassan-lassan lefelé csúszni, mígnem a csípőktől egyszerre lecsapódott a földre.

Boriska sikoltva egy szökkenéssel termett a leesett ruhadarabnál.

Mindenki ránézett. Még a vén Sós Pál szájában is ott akadt a következő esküszó. Jó is, hogy ott akadt.

– Cukri! Kis báránycám! – kiáltott fel a leányka fájdalmasan.

Lehajolt. Fejecskéjét odaszorította, ahol a bélésen két barna folt látszott...

Ügyes szűcsmunka és szép tisztára mosott báránybőrből volt az egész bélés, hanem az ismerős közepe mégis a legkülönb.

A kis Baló Borcsa könnyhullatásával még tisztábbra mosta.

Bede Anna tartozása

Mind együtt ültek a bírák. Ott künn a köd nekinehezdedett az idomtalan épületnek, s szinte összébbr szorítá annak falait, ráült az ablakokra, és elhomályosítá a jégvirágokat. Minek is ide a virágok?

A teremben nehéz, fojtott levegő volt, ködmön- és pálinkaszag, s a legfelső ablaktáblán csak lassan, lomhán forgott az ólomkarika.

A bírák fáradtan dőltek hanyatt székeiken, az egyik behunyta szemeit, s kezét bágyadtan leeresztve hallgatta a jegyző tollának percegését, a másik ásítóva dobolt irónjával a zöld asztalon, míg az elnök, letolva pápaszemét orra hegyére, izzadó homlokát törle kendőjével. Szürke, hideg szemei fürkészsze szegződtek az ajtóra, melyen most távozik az imént letárgyalt bűnügy személyzete, a beidézett tanúk és vádlottak.

– Van-e még odakünn valaki? – kérdi vontatott, hideg hangon a szolgától.

– Egy leány – mondja a szolgál.

– Hadd jöjjön be az a leány.

Az ajtó kinyílt, és a lány belépett. – Üde légáramlat surrant be vele, mely szelíden meglegyintette az arcokat, s megcsiklandozá a szempillákat: a vastag ködön át mintha egy sugár is lopózott volna az ablakhoz, és ott táncolna a jégvirágok között, megsokszorozva magát a tárgyalási terem falain és bútorzatán.

Takaros egy teremtés. Délceg, arányos termet, melyre a kis virágos ködmönke olyan módosan simult, mintha szoborra lenne öntve; fekete szemei szendén le-sűtve, magas, domború homloka elborulva, megjelenésében báj, mozdulataiban kecs, szoknyája suhogásában varázs.

– Mi járatban vagy, gyermek? – kérdi az elnök közönyösen. (Az ilyen merev, szigorú hivatalnoknak nincs érzéke semmi iránt.)

A lány megigazítja fekete kendőjét a fején, és mély sóhajjal feleli:

– Nagy az én bajom, nagyon nagy.

Hangja lágy és szomorú, a szívekig hat, mint a zene, mely mikor már elhal is, mintha még mindig zendülne a levegőben elváltoztatva mindenkit és mindent.

A bírák arca nem olyan mogorva többé, a király képe meg az országbíróé is odább, nyájasan integet neki a néma falról, hogy csak beszélje el azt a nagy bajt.

Ott az írás, elmondja az; csakhogy azt még előbb meg kell keresni a keblében, ki kell gombolni a pruszlik felső kapcsát, s kezeivel belenyúlani érte.

Ó, a csúf kapocs! Ni, lepattant... leesett. Milyen elbűvölő látvány, amint lehajol érte szemérmesen, s az írás is kihull onnan.

A kegyetlen szürke fej, az elnöké, elfordul, csak a nagy, kövér kéz van kinyújtva az írás felé.

– Egy végzés! – dűnnyögi, amint szűrő szeme elszalad az iraton. – Bede Anna felhívatik, hogy félévi fogházbüntetését mai napon megkezdjé.

A lány szomorúan bólint a fejével, s amint azt mélyen lesüti, hátracsúszik rajta a gyászkendő, s a gazdag fekete haj egy vastag fonata kioldózva ömlik arcára. Jobb is, ha eltakarja, mert ha fehér liliom volt előbb, olyan most a szégyentől, akár a bíbor.

– Ma egy hete kaptuk az írást – rebegi töredeazve. – Maga bíró uram hozta, meg is magyarázta az értelmét, édesanyám pedig így szólt szegény: "Eredj lányom, a törvény törvény, nem lehet vele tréfálni." Hát én el is jöttem, hogy kiálljam a fél esztendő.

Az elnök kétszer is megtörölgeti a szemüvegét, mérges, hideg tekintete fölkeresi a kollégák arcát, az ablakot, a padlót, a nagy vaskályhát, melynek likacsos ajtaján szikrázó tűzszemek nézik vissza mereven, és azt morogja önkéntelenül: "A törvény törvény."

Majd újra meg újra végigolvassa az idéző végzést, azokat a kacskaringós szarkalábakat a fehér lapon; de bizony következetesen azt mondják, hogy Bede Anna orgazdaság vétsége miatt félévi fogságra van ítélve.

A bádogkarika őrült sebességgel kezd forogni. Bizonyosan szél támadt odakünn, aminthogy rázza is már az ablaktáblákat, s mintha valakinek a hazajáró lelke volna, hideg borzongatást keltve besüvít a nyílásokon: "A törvény, törvény."

A kegyetlen fej helyeslést bólint a túlvilági hangnak, a nagy kövér kéz pedig a csengettyűt rázza meg a törvényszolgának:

– Kísérje ön el Bede Annát a fogházi felügyelőhöz.

A szolga átveszi az iratot, a lány némán fordul meg, de pici, piros ajka, amint görcsösen megmozdul, mintha szavakat keresne.

– Talán valami mondanivalód van még?

– Semmi... semmi, csak az, hogy én Erzsí vagyok, Bede Erzsí, mert tetszik tudni, a testvérném, az az Anna. Ma egy hete temettük szegényt.

– Hisz akkor nem te vagy elítélve?

– Ó, édes Istenem! Hát miért ítélnének el engem? Nem vétek még a légynek sem.

– De hát akkor minek jössz ide, te bolond?

– Hát úgy volt az, kérem, hogy mialatt "ez a dolga" a király tábláján járt, meghalt. Mikor kiterítve feküdt a virágos kamrában, akkor jött ez a parancsolat, a "fél esztendő miatt", hogy mégis ki kell állnia. Ó, mennyire várta! Beh jó, hogy nem bírta kívárni. Nem ezt várta...

Könnyei megeredtek a visszaemlékezésben, alig bírja folytatni:

– Amint ott feküdt mozdulatlanul, becsukott szemekkel, örökre elnémulva, megsiketülve, megígértük neki az anyámmal, mindent jóváteszünk, amit a szeretője miatt elkövetett. (Mert nagyon szerette azt a Kártony Gábort, miatta keveredett bűnbe.) Azt gondoltuk hát...

– Mit, gyermekem?

– Azt, hogy legyen meg a teljes nyugalma a haló porában. Ne mondhassa neki, hogy adósa maradt: édesanyám a kárt fizeti ki, én meg a vármegyénél szenvedem el helyette azt a fél esztendő.

A bírák egymásra néztek mosolyogva: "Milyen naiv, milyen együgyű lány!" Az elnök arca is, mintha nem volna már olyan szertartásosan hideg. Sárga kendőjével nem is annyira a homlokát törli; talán lejjebb valamit...

– Jól van, lányom – szól halkán és szelíden –, hanem megállj csak, most jut eszembe...

Széles tenyerét homlokára tapasztja, s úgy tesz, mintha gondolatokba mélyedne.

– Igen, igen, nagy tévedés van a dologban. Hibás írást küldtünk hozzátok...

Nagy, mélázó szemeit élénken emeli fel a lány az öregre, s mohón szól közbe:

– Lássák, lássák!

Olyan fájó szemrehányás van hangjában, hogy az öreg elnök megint a zsebken-dőhöz nyúl. A kegyetlen ember egészen el van érzékenyülve. Odalép a lányhoz, megsimogatja gyöngéden azt a hollóhaját a fején.

– Odafönt másképp tudódott ki az igazság. Eredj haza, lányom, tisztelem édes-anyádat, mondd meg neki, hogy Anna nénéd ártatlan volt.

– Gondoltuk mi azt! – suttogá, s kis kezét szívéhez szorította.

Péri lányok szép hajáról

Hát bizony a Péri lányok híres aranyszőke haja inkább ne nőtt volna soha olyan hosszúra, olyan szépnek, tömöttek, inkább változott volna lennek, vagy hullott volna ki egyenként.

Len ha lenne, patyolatnak fonnák, ha kihull, azt hitte volna a föld, ahová leesett egy-egy szál, hogy mennyei fű, s meghozná új tavaszkor megkétszerezve.

Hanem így mi történt? Szegény öreg Péri!... de minek is eresztette el őket hazulról, felügyelet nélkül olyan messze földre? Valahol a Cserháton aratott részből a két szép hajadon. Ott esett meg a nagy szegény.

Kati, a nagyobbik, sarlóval dolgozott, míg a kis Judit csak a markot szedte össze kérébe, amiket aztán a hetyke Csató Pista kötögetett össze utána izmos kezeivel, s valahányszor lehajolt a leány, kibontott úszó haja is éppen olyan volt káprázó szemében, mintha aranyfelhővé lett búzakéve lenne. Azután meg a búzakévék lettek olyanok, mintha mindenik a Péri Judit szőke haja volna.

Pedig Csató Pistának nem szabad ilyen kétféleképp látni, házas ember már, s nem is utolsó asszony a felesége, ott az a magas, délceg a Péri Kata mellett. (Ni, bizony megvágja a kezét a sarlóval!) Olyan nyugtalanul nézeget vissza férjére. Vagy nagyon szereti, vagy nagyon gyanakszik.

Karikában nyiszál a sarló az aratók kezében, ropog a kalászszar, nagyobbodik a tarló, s nyitva marad rajta a madárfészek; a picike sárga fűrjek kíváncsian nézegetik, hova lett az árnyékos szalmaerdő? Hát még szegény anyjuk, hogy elcsodálkozik majd?

Judit leoldá fejről a kendőt, és a fészekre terítette. Arról majd ráakad, mikor este hazamennek – addig pedig hadd tartson nekik árnyékot.

Pista azonban elvette onnan, és a keblébe rejté. Beh édes kendő volt. Égette, csiklandozta. Rajta volt még a kis madárfiak melege s annak a selyemhajnak az illata.

– Teszi kend vissza azt a kendőt mindjárt! – förmedt rá Judit haragosan.

– Od'adom egy csókért! – lihegte Csató Pista szenvedélyesen, s olyat csavarított a gercén, hogy hatfelé szakadt.

– Menjen! Nem szégyenli magát?! – mondá Judit elpirulva. – Inkább sose lássam azt a kendőt.

Elfordult, durcásan, mintha neheztelné a vakmerő szót. No bizony, nem a világ, hadd vigye el, van még ott elég kendő, ahol ez volt.

– De jó dolga is van a madárnak – sóhajtott fel Pista... Judit nem kérdezte meg, miért van jó dolga. Hallgatott.

– Más fészeket rakhat, ha az egyiket megunta.

Judit nem kérdezte meg, mire érti; lesütötte a fejét.

Másnap is hiába kérte Pista a csókot, hanem mikor aztán harmadnapon hazaindultak, lent a tisztáson, hol a füzes eltakarta őket a hátul jövő aratók elől, egyszerűre átkapta a Judit darázsderekát, s el nem bocsátá addig, míg egy parázs csókkal ki nem váltotta kendőjét.

No, bizony, nem a világ, van ott még elég csók, ahol ez az egy termett.

Pista pedig nevetett magában: "Ha már egyszer peregni kezd a kalász szeme, megérett egészen."

Aztán így szólt hangosan:

– Mikor az éjfél kiáltják, légy a csalitosban a templom mögött. Én már előbb ott leszek.

A leány ijedten nézett hátra.

– Lassabban beszéljen! Hátha meghallották?

– Mezítláb gyere el – suttogta –, át ne ázzon a csizmád: arról megtudnák reggel. Rövid szoknyában légy: csatakossá tenné a hosszút a harmat.

Négyesével, ötösével feküdtek a lányok, asszonyok az asztag mögött. Éj betakarta a bájos képet. Csak a csillagok nézték fenn, mialatt a szép szemek behunyódtak idelenn. Csillagoknak mindig kell lenni.

Kakasszó előtt felébredt egyszer Péri Kata, közbül feküdt Juditnak és Csatónénak; észrevette, hogy egyik sem alszik. Csatóné vánkosa alól, amint hánykolódék, valami fényes tárgy csúszott ki. – Kata megtapogatta: olló volt. "No ez bizonyosan babonát csinált most."

Kakasszó után ismét fölébredt Péri Kata, de csak hűlt helye volt Juditnak, Csatónénak. Elrémülve ugrott fel, hova lehetett a húga? Mintha zűrzavaros hangokat is hallana onnan, ösztönszerűen a csalitos felé futott, hol megtalálta Juditot, élet-telenül összerogyva.

Körös-körül a fű mintha arany hímmel lenne kivarrva, a Judit hosszú haja csillogott rajta. Le volt vágva tövestől. Bosszúálló kéz feldobta az egész csomót a levegőbe, szellő felkapta, s mintha egy széthasogatott üstökös csillag foszlányai lennének, pajkosan szétszórta a hajszálakat. A megtaposott fűvek elismerték testvéreiknek, s szelíden engedték maguk közé fonódni... Kati mindent megértett.

– Kelj fel! Menjünk innen! Hazavezetlek apánkhoz.

De csak a szomszéd városkáig mehetek. Judit lázba esett, napokig kellett feküdnie idegenek között, messze a falujuktól. Kati meg ápolta, gondoskodott róla.

Mikor minden pénzük elfogyott, még a fölösleges ruhadarabok is, nem volt már egyéb gazdaságuk, csak az a haj, amit Kati szedett össze a csalitosban, az a szép aranyos haj, melybe a Csató Pista szíve belefonódott, s melyet a Csatóné ollója levágott, vagy hogy csak fele annak a sok hajnak. Ha szégyen lehetett abból, ami gyönyörűség volt, hátha lehetne belőle még pénz is.

Kati remegve, reménykedve nyitott be a zsidó boltoshoz.

– Vegye meg ezt a haját. Egy beteg testvéremé volt. Orvosságra van szükség, és nincs pénzünk. – De vegye meg tüstént. Sietnem kell. Egyedül hagytam.

Vállat vont a boltos, nem használhatja, mert egymagában nagyon kevés, arra pedig nagyon különös színű, hogy összekeverhetné más hajjal, hanem mivel a Katinak is szakasztott olyan haja van, a kettőt együtt megveszi jó pénzen. A lány elhalványult, szomorú pillantást vetett a tükörbe, sóhajtott, és lehajtotta szép fejét, mint a búzakarász a sarló alá.

Lihegve ért haza nemsokára, de a beteg nem volt már egyedül. Az öreg Péri járkált sötéten fel s alá a szobában. Eljött, ide talált; a hír megsúgta neki, mi történt, s a keserűség útra készíteté.

– Hová lett a húgod koronája? – kérde a belépőtől dühösen.

– Levágták – szólt Kati dacosan, az ágyhoz lépve, mintha el volna készülve megvédeni azt, ki eszméletlenül fekszik benne.

Péri elhallgatott, majd egyszerre vadul szegeződtek megüvegesedett szemei Katira.

– Hát a te hajad hová lett?

– Levágtam! – mondá félénken, s kivette az orvosságos üveget a köténykéje alól.

Sóhajtott az öreg, aztán sokáig nézte, nézte a két szép lány közül hol az egyiket, hol a másikat. Az egyik, aki ott áll, olyan piros, mint a rózsza, a másik, aki ott nyög, olyan fehér, mint a lilium.

És mégis a rózsát sajnálta meg előbb. Hozzáment, megsimogatta azt a csitri fejecskét gyöngéden, szeretettel:

– Szegény Katám! A te hajad kinő még!

A kis csizmák

Keskeny, szürke felhőfoszlányok úsznak a környék fölött. Nagy égháború lehetett az éjjel, esővel, viharral, villámlással vegyes. Látszik is a nyoma mindenfelé, a fák gallyai le vannak tördelve, faleveleken, fűszálakon esőszemek csillognak, a templomsoron a nagy garádban zuhog a víz. Vőneki János uram portáján egész tócsák állnak, a Zákó Mihályék kertjében pedig – éppen az imént mesélte Mihók Magda – a madárfészket is lemosta a fárul a zuhogó zápor.

Köd gömörödik a sár fölött, átlátszó és fehéres, mint a muszlinruha, a falusi kémenyek füstje fölfelé száll, megannyi jele, hogy már nem lesz eső, bár az ég morcos, borús még, akár a Bizi apó arca, ki meghajolva, ingadozó léptekkel megy a hosszú utcán Szűcs Istókkal, a kőművessel. Hogy összeesett az öreg! Nem is csoda, csövestől éri a veszedelem. A lány meghal, ökrei fölfújódnak, csúre, asztagja megég, lovait elhajtják a szegénylegények.

Hanem érzi is a súlyát az Isten "másik" kezének, ha nem tudta megbecsülni a jobbikat. Bezzeg kellemeztetné most már magát ő szent felsége előtt, mióta a legényfia is a halállal vívódik, megfogadta, csak arra való lesz a vagyona, hogy jót tegyen vele.

De bizony hidegen fogadják az egek. Valóságos csoda történt. Mikor a Mária-képet hozták, amit a templomnak vett – leszakadt a szekér alatt a Bágy hídja, ló odaveszett, kocsi, kék diribdarabra zúzódott.

Az emberek az udvarukról és a kerítések mögül nézik, amint végigmegy a hosszú krispinben, apró, kopasz fejét a váll-lapockái közé húzva.

– Csiba te, ne te – veszi föl a szót Böngér Panna –, legalább már ti ne bántsátok. Eleget veri az Isten. Ugyan tegyen, lelkem, egy-két hasábot az üst alá, míg megkavarom.

– Nedves ez a tüzelő – veszi át a szót özvegy Csupor Mátyásné. – Az én időmben még a fa is jobban égett, Panna. Hanem ez a Bizi dolga! Tudod-e, mi történt megint az éjjel?

– Talán a kőkeresztrel a temetőben?

– Beleütött a mennykő, lelkem. Összetörte. Pedig csak tegnap állították föl nagy költséggel.

– Ó, ó! – hüledezék Böngér Panna. – Akkor bizonyosan odamennek. Eredj csak, kis Andris, nézz utánuk, fiam, hova fordulnak el a savanyú kúttól?

A "falu gyermeke" (úgy hitták a szelíd képű, anyátlan-apátlan fiút) ott guggolt az udvar közepén a lekvárfőző katlan mellett, ami igen irigylendő állapot volt rá nézve, mert nemcsak a lábait melengethette a tűznél (csípős az idő egy kicsit), hanem a jószívű Böngér Panna a kóstolást is engedte.

Hogy most már ott kell hagyni a vén Bizi miatt ezt a nagy boldogságot! Kelletlenül kullogott utánuk. Csakugyan a temetőbe mentek.

Az asszonyok igazat mondtak, a gyönyörű piros kőkereszt ott hevert két darabban a sárguló pázsiton. Nini, hova lettek az aranyos betűk! "Isten dicséretére emeltette Bizi József." Éppen a betűknél, derékon törte ketté nyilával az Isten, mintha mondaná: "Nem kell a dicséreted, Bizi József, a Mária-kép sem kellett, ez sem kell."

Az öregember elkapta fejét a földről, hol adománya széttörve hevert, és nem mert fölneézni az égre sem, ahol olyan nagyon haragszanak rá. Révedő szeme a gyermekben akadt meg, mintha annak a boglyas feje lenne közbül égnek-földnek. András a kőrifának dült, s az ittas, kövér temetői földbe besüppedt lábait fölváltva emelgetve, bámész kíváncsisággal nézte Biziéket.

– Menjünk innen... – mondá Istók.

– Hát a kereszttel mi történjék? – kérdé Bizi fojtott hangon. – Összeragasztod?

– Nem én! – viszonzá Istók tompán. – Amit az Isten ujja összetört, azt nem szabad az ember ujjainak összeilleszteni. Bizony, kigyelmedet meglátogatta az Isten...

Az öregember fogai összevacogtak.

– Hiszen ha csak látogatna! – kiáltott föl keserűen. – Ő már nálam lakik, Istók, állandóan nálam lakik.

– Túrni kell, Bizi uram!

– Pedig hidd el, Istók, nem vagyok rossz ember.

– Fösvény volt kelmed, szívtelen, gőgös. A világ elejének képzelte magát. Aztán, valljuk meg az igazat, uzsorával szerezte kincseit.

– Nem becsülöm már őket semmire... – hörgé. – Fázom, reszketek. Valami rossz előérzetem van. Mintha marokkal fogná össze valaki a szívemet. Meglásd, ismét szerencsétlenség vár reám... Ó, te kifogyhatatlan Isten, mivel engeszteljelek meg? – Elhagyták a temetőt.

– Hej, ni! – kiáltott föl Istók. – Hát ez a poronty mindig a sarkunkban van! Milyen vörösek a lábszárai a hidegtől! Takarodsz innen mindjárt, te kölyök!

– Ne kergesd azt a gyereket, Istók. Olyan jólesik, hogy itt látom mellettünk. Gyere idebb, kisleány!

Az öreg arra gondolt, hogy abból a borús égből egyszerre lepattanhat még egy villám, de csak akkor, ha már az a gyerek itt nem lesz.

– No, gyere hát közelebb!

– De csak hadd menjen haza – véli Istók –, megveszi a lábát az isten hidege!

– Miért nem húztál csizmát, fiú? – kérdi Bizi uram szelíden.

– Nincsen csizmám – mondá a gyerek szomorúan.

– Hát miért nem varrat apád?

– Nincs apám! – felelte közönyösen.

Ez a közönyös szó fogta meg Bizi apót. Hogy nevelkedik ez föl, ha még a szeretetet sem ösmeri?...

Szótlanul megfogta a kis András kezét, s vitte magával végig a nagy utcán, le egészen a templom mellé.

Ott aztán benyitottak egy házba, amelynek kapujára két sarkantyús csizma volt kifestve, aranyos rojtokkal s a következő aláírással: Filcsik István csizmadiames-ter.

– Mérjen ennek a gyerekek egy pár csizmát, Filcsik uram, az én kontómra! – mondá Bizi apó.

Filcsik megnézte a gyereket, s így szólt:

– Éppen van egy ilyen kis csizma készen. Fölteszem a bundámat egy ócska lajbi ellen, hogy jó lesz.

A kis csizmát előhozták, csakugyan jó volt: mintha a lábára öntötték volna.

A gyerek örült neki, ragyogó mosoly ült ki arcára, s vígan kopogott az öreg után a pítvarba.

Ott künn ezalatt eloszlottak a felhők. Mikor Bizi apó kilépett az udvarra, a napfény előntötte szomorú arcát, az égbolt nyájasan mosolygott. A fűvek nevettek rá az úton, sőt még a meggyűlt esővizek is. Mintha új levegőt szívott volna be, könnyebben érzé magát.

– Add ide a kezedet, fiam! Olyan jó meleg kezed van. Eljössz-e hozzám?

A gyermek a csizmát nézte gyönyörködve, s így szólt:

– A lekvárfőzéshez szeretnék menni!

– Nem, te velem jössz. Íme, itthon vagyunk már, itt lakunk ebben a cserepes házban.

A kapuajtóban a kocsis várta azzal a hírrel, hogy az ellopott lovak megkerültek, a tornácon a doktor fogadta vidám arccal, a fia már túl van a veszélyen.

Bizi apó hátalteljesen nézett föl az égre.

Milyen messze van és mégis milyen közel...

Egy pár csizmával meg lehet járni egy óra alatt...

Tímár Zsófi özvegysége

Ezek a kedves kis portékák, ezek a szőke asszonyok olyan szelídek, olyan jók, mint a bárányok. Legalább ez a Tímár Zsófi, ez egészen olyan.

Mióta férjhez ment, csak a mosolyát láthatni. Azelőtt a boldog mosolyát, most a fájót.

A boldogságával nem volt terhére senkinek, a fájdalomával sincsen. Nem kérkedett, nem panaszkodik. Hanem az a fehér arca, az a mindig fehérebb arca, elbeszéli mindennap mindenkinék, amit úgyis mindenki tud.

Itt hagyta a férje kegyetlenül, gonoszul. Pedig derék fiatalember volt, a legdolgosabb, legügyesebb ács a környéken; ki hitte volna, hogy megcsalja azt az áldott, kedves asszonyt, két hamis szem éjszakája hogy annyira megfeketíti a lelkét... s elmeleg azzal a másik nővel a világba elkárhozni.

Hírét sem hallotta, ki tudja, merre mentek; út pora, melyben nyomuk veszett, el nem beszéli, szellő nem árulja el, hol vannak, suttogó lombok nem mondják meg értelmesen, pedig arról beszélnek.

Csak legalább egy szót mondott volna, mikor elment Bágyról, nem fájna úgy a szíve annak a szép, szőke asszonynak, akinek most az a neve, hogy "szalmaözveggy". Ha legalább megcsókolta volna még egyszer, ha hidegen is, ha erőltetve is, és így szólt volna: "Engem te már nem látsz soha többé: mást szeretek, annak adom az életemet."

Hanem lopva mentek el, össze voltak beszélve. Elment, és nem jött vissza. Pedig már egy éve, egészen egy éve.

Visszajön. Ó, bizonyosan visszajön. Péter nem rossz ember. A szíve mindig jó volt, nem lehet végképp elromolva; az a személy elvehette az eszét, bevehette magát a szívébe: hanem olyan az csak, mint a hamis festék, az idő kiszívja, meghalványítja; vissza fog ő térni.

Tímár Zsófi remélt, s mikor az olló varrás közben kiesett a kezéből, mindig felsőhajtott, ó, bárcsak a földbe szűrődne; mikor repülő szarkát látott az ablakból, mindig felsőhajtott, ó, bárcsak az ő kerítésükre ülne rá.

De az olló sem akart hazudni, a szarka madár sem...

Estéknként a küszöbre ült ki, onnan el lehetett látni messze-messze a kígyózó országúton, egészen odáig, hol már a felhők lába lóg le.

A szép halovány arc fölé ernyőt csinált kis kezéből, és úgy bámult arra a nagy, titkos lapra, amelyről, mint egyes betűk bontakoznak ki furmányos szekerek, utazó vásárosok, vándorok s a jó Isten tudná elmondani: kik még.

A falubeliek sokszor mentek el mellette, köszöntek is neki, de észre nem vette.

– Zsófi az urát várja! – suttozták egymás közt, és még nevettek is hozzá.

Pedig mégis a szegény Zsófinak volt igaza. Az ő szíve többet tudott, többet sejtett, mint amennyit az egész világ bölcsessége megmondhatna.

Amint egy délelőtt a dohánypalántát öntözé nagy gonddal (ha megjön a gazda, legyen mit füstölnie a télen), ragyás öregasszony lépett be az udvarra: üzenetet hozott.

– A férjedtől jövök, Zsófi. Arra kér, bocsáss meg neki, megbánta, amit tett. Ott dolgozik a harmadik faluban, Gózonban: a bádogtornyot reparálják. Ő maga nem mert eljönni, félt, nagyon haragszol. Ha megbocsátasz neki, jöjj el hozzá, azt üzeni.

– Menjünk! – mondá a szelíd, szőke asszony.

A fekete kendőt leoldotta, s piros olajosat kötött fel az útra. Péter kedvenc színe, meg aztán illőbb is ehhez a szép naphoz.

Egy aranyozott keresztet kellett feltenni a torony tetején a gombra. A tekintetes asszony, a tisztartóné ikreket szült, annak az örömére ajándékozta az eklézsia-nak.

– Ki vállalja a dolgot, fiúk – kérdi az ácsmester, Rögi Mihály uram.

– Én! – mondá Péter. – Én megyek, majszter uram.

– Inkább talán Belindek Samu. Te már nehéz vagy egy kicsit.

– Sohasem éreztem magam könnyebbnek.

– Elhiszem. Megszabadultál a nyúgtól. Hát csakugyan elkergetted? Hm. Elég csinos vászonceléd volt. Igaz-e, Samu?

– Megutáltam benne magamat. De meg az igazat megvallva, ami egyszer karika, gurul az.

– Gurult a te kezedből is, ugye? Hallod-e, Samu, hehehe? Ejnye, kópé, kópé! No, most már csakugyan te teszed fel az aranygombot.

Péter megvető, nyugodt pillantást vetett Samura.

– Hagyja Samut, Rögi uram! Majd fölteszem én. Várok valakit valahonnan. Úgy dobog a szívem, ha vajon eljön-e? Már csak azért is felmegyek a toronyra, hogy egy pillantást vethessek Bágy felé véges-végig az országúton.

– No, én azt se bánom. Eredj hát szaporán, a felső ablakból magam adom ki majd a keresztet, ha már fent leszel.

Fent is volt Péter nemsokára; olyan ügyesen kúszott a deszkapárkányzatról, akár az evet.

– Ide most azt a keresztet! – kiáltá aláhajolva – hadd tegyem föl szaporán.

– Itt van, fiam.

Péter még följebb kapaszkodott, s mikor már egészen helyén volt, legelőször is odanézett a bágyi országútra.

Amott jön! Zsófi az! A vénasszony mellette ügető léptekkel, éppen most fordul be a faluba.

Szíve nagyot dobbant, majd összeszorítja valami, keze megreszket, szeme elhomályosul.

– Hohó, Péter! Föltetted-e már?

– Melyik gombra tegyem föl?

A vén ács elsápadt, a toronyablakban keresztet vetett magára, s szomorúan dűnnyögé:

– Teheted már akármelyikre!

Nem volt ott több gomb egynél. Azt a szédülő ember láthatja csak kettőnek, háromnak. Tudta, mi következik.

Eszeveszetten rohant le a grádicsokon; tudta, mire leért, azalatt már Péter lent lesz... még messzebb lesz – a túlvilágon.

Egyszerre értek a torony alá férj, feleség. Csakhogy az egyik a magasból, halva.

Mégiscsak a fekete kendőt kellett volna elhozni ehhez a találkozáshoz!

Zsófi némán borult a holttest fölé, s csókokkal borította, s sokáig tartá átkarolva, görcsösen.

Mikor erőszakkal elszakították onnan, akkor is olyan szelíd, olyan nyugodt volt az a bánatos arc, mint egyébkor. Nem volt még sem szava, sem könnye.

Visszafordult, egy utolsó tekintetet vetett a halottra, s összeroskadt.

Majd felkelt, megragadta acélerővel az öregasszony vállát, s szilaj, dúlt arccal, tompa hangon kérde:

– Minek hozott kend ide? Honnan fogom őt ezentúl várni?

S könnye csak most eredt meg, mint a kiengedett patak.

Az a pogány Filcsik

Olyan bolond gyanú van elterjedve Csoltón, Majornokon, Bodokon, hogy az öreg Filcsik híres bundája csak képzeletbeli; beszél róla, kérkedik vele, fölteszi, de tulajdonképpen nincs bundája, s talán nem is volt soha.

Márpedig volt. A gózoniak (mert a Bágyon túlról költözött mihozzánk) nagyon jól emlékeznek rá, kivált az öregebbek.

Hosszú, sárga alkotás volt az, széles fekete báránybőr gallérral, melynek két végén in natura lóg le a bárány láb körmöstül, bojtnak, s két szép ezüstcsat tartja össze. A bunda két alsó csücskén egy-egy zöld tulipán kihímezve skófiummal. Távolabb különféle madarak valának láthatók, rendesen vörös színben, hátul pedig Miskolc városa számtalan házával és valamennyi templomával: még a kálvinista kakas is ott áll az egyik tornyon.

Igazi remekmű ez, melynél nem kímélt sem fáradságot, sem anyagot a szűcs.

De nem is a gózoni Mócsik csinálta azt, hanem a leghíresebb szűcs egész Miskolc városában. Még ha félrőfnyit hajt is föl Filcsik, gombokra szedve alul, akkor is a földet söpri a világ e kilencedik csodája. Egyszóval ehhez a bundához képest még a muszka császára is csak vattás lajbi.

De bármilyen nevezetes ruhadarab is, s akármit büszkélkedett vele Filcsik István, azért az idő vasfoga előtt mégsem volt respektusa. Az csak olyan gorombán bánt azzal is, mintha a nótáriusék jurista fiának téli bekecse lett volna. A hímzés színtelen, foszladozott, a sárga alapszín pedig piszkos, zsíros. A molyok is megtették a magukét, kivált a bélésben és gallérban okozva botrányos kárt.

De Filcsik, mint a szerelmes férj, ki észre nem veszi, felesége arcán a rózsák hogy fogynak, pedig ő maga tépdeli... nem vett tudomást e szomorú átalakulásról; ő mindig a régi bundát látta az ócskában, s rendes szójárása: "Fölteszem a bundámat", sohasem vesztett kevély jellegéből körömfnyit sem.

Egy nagy, fényesre csiszolt szögön függött télen-nyáron, hogy ha a kaptafa mellett ült a gazda, szemben legyen vele, örökké láthassa.

No, az igaz, hogy nem valami sokat ült annál a kaptafánál. Hiszen azért csúfolták az "Isten csizmadiájának", mert tulajdonképpen nem volt más kuncsaftja, csak maga az Úristen.

Lusta volt az öreg. Ha néha megvarrta is valakinek a kívánt csizmát, szinte kegyelemképpen tette azt is. Nemigen háborgatták hát a megrendelések, mert még ezenfelül gorombáskodott is az emberekkel: "Mire való a parasztnak a csizma? Járlanak kendtek mezítláb!"

Mogorva, rideg ember volt; nem szeretett az a világon senkit, semmit, azon a bundán kívül.

Hát 'iszen nem lehet égbekiáltóbb kegyetlenség, mint amit a saját egyetlen gyermekével tett: a Terkával.

Pedig mi volt a vétke? Az apja a csoltói sánta molnárhoz akarta erőltetni. Egy cserépbe ültetni a rezedavirágot a csalánnal.

Nem csoda, ha elbúsulta magát, ha elfacsarodott a szíve, elszédült a feje, félrelépett a lába. Elment, megszőkött a fiatal szolgabíróval.

Nagy hiba volt, de hát fiatalság, bolondság. Az egész világ követ dobhatott volna rá, csak éppen az apja nem.

Azóta még komorabb, vadabb lett az öreg, s mikor egy idő múlva, bűnbánó arccal hazajött a Terka látogatóba, hogy szüleit kiengesztelje, az öreg Filcsik elfordult: "nem ismeri a kisasszonyt", leakasztotta a bundáját a szögről, s úgy elment hazulról, hogy vissza sem jött addig, míg el nem ment a lánya.

Azután már nem mert hazajönni soha többé a szegény Terka. Mindössze egyszer látta még az apját, mikor a falun keresztülkocsizott a szolgabíróval. Filcsik éppen a Patyolat-inghez ballagott, ahogy a kocsirol utána kiáltott: "Apám, édesapám!"

Az öreg fölnevezett, lekapta nagy alázattal a süvegét, aztán odább ment szó nélkül. Bizony kő van az öregembernek a szíve helyén.

Ahány majornoki ember a szolgabírónál megfordult, az mind nem győzte elbeszélni, hogy milyen jó dolga van Filcsik Terkának: akár ő lenne a nagyságos asszony. Biz' az a lelkem egészen eltanulta az úri módot. Azután micsoda becsülete van azóta a falunak! A majornokiak igazsága bezzeg lenyomja most a többi faluét. Meg azután azt is elmondták az öregnek, hogy mit izent sűgva: látogassa őt meg az ő édesapja, kocsit küldenek érte, selyemvánkosra ültetik, mézes pálinkát ihatik éjjel-nappal, megbecsülik, megtisztelik, maga az úr is szívesen cserél vele parolát, csak jöjjön el minél előbb, mert már a Terka nem mer elmenni többé.

De hát az öreg Filcsikkel semmire sem lehetett menni.

Pedig ha esze lett volna, nemcsak a saját sorsán segíthet, de a nemes helység szerencsésjét is megalapíthatta volna örökre.

Mert... de köztünk maradjon, ez a Majornok a leghitványabb falu az egész környéken. Egyrészt, hogy legszegényebb a népe, de kivált mert nincs egyetlen kövezett útja, hídja, még csak helységháza sincs.

Ami nem is csoda, mert a megyei uraknak még sohasem volt szeretőjük Majornokon, minélfogva arrafelé építették az országutat, amerre jártak.

Ott van, teszem azt, a csoltói országút: olyan, mint a palló; a szép Bitró Erzsébetnek köszönheti a Bágy-mellék, míg a Karancsalja a deli Vér Jánosné tejszín arcát áldhatja.

Mert hiába, olyan a világ, egy szépasszony arca szebb formát adhat az egész határnak.

No, ennek a Majornoknak ugyan nem adott.

A megyei vicemérnök, ki mappát csinált a vármegye ábrázatáról, úgy beszél a környéken, kihagyta belőle. Sőt a tekintetes megyei karok és rendek száznál is több váltóforintot ígértek volna a szomszéd Hont vármegyének, ha elvállalja a

magáénak; de annak bizony még ráfizetéssel sem kellett. Majd bizony, őt érje mindaz a csúfság és szidalom, ami Majornok után háramlik a nemes vármegyére! Hanem ha Filcsik akarta volna... lett volna Majornokon út, még tán vörös márványból is... Mindnyájan boldogok lehetnének most. De visszautasította a szolgabíró úr nemes indulatját. Pedig ugyancsak ráért volna egy kis jólét. Az Isten csizmadiája nagyon vékonyan állt a földi javak dolgában. A múlt hetekben már az ezüstcsat is lekíváncozott a bundáról a Patyolat-inghez. Ott is van azóta a Száli szekrényében.

No de nem azért volt az Isten csizmadiája, hogy ez a "kuncsaft"-ja legnagyobb bajában ne segítse. Egyszer csak jönni kezdtek névtelen levelek a postán, tíz, húsz, ötven forinttal terhelve. Rendesen valami régi ismeretlen, hirtelen meggazdagodott adósa küldte meg tartozását, nagy hálálkodások és köszönet mellett. Mégiscsak sok becsületes ember van a világon.

Egy ideig hitte, hogy ez bizony megeshetett, ha nem is ővele, de az apjával, ki szintén István volt. Csak az a csodálatos, honnan adta kölcsön apja azt a sok pénzt.

S amint gyanúja fölébredt, mindjárt kitalálta a dolog nyitját is. Egyenként visszaküldte az érkező pénzesleveleket a szolgabírónak. Hogy mer az Filcsik Istvánnak ajándékot küldeni? Tudja-e, hogy az ő nagyanyja a híres Becsky famíliából való asszony s a többi.

Nem is jöttek hát pénzeslevelek többé ezután, hanem szomorú híreknek akadt elég hozója.

A szép Filcsik Terka halálosan megbetegedett. S amiben kedvét lelte eddig, megvetette a fényt, a pompát, eltolta magától a drága ételeket és a medicinásüveget, hanem az édesapját kívánta látni. Mégse volt hát olyan rossz lány az a szegény Terka!

S annyira ment ez a forró kívánsága, hogy végre is maga a szolgabíró volt kénytelen eljönni az öregért.

– No, öreg, most én magát viszem, ha akar, ha nem. Ne tagadja meg beteg lányától...

– Nekem nincs leányom!

– Velem jön, pontkum.

– Nem lehet, kérem alássan. Nagyon sürgős dolgom van. Nem lehet!

– Tegye meg az én kedvemért! – szólt a főszolgabíró úr nyájasan.

Filcsik sóhajtott. Talán ez volt az első sóhajtása, mióta él.

– Nem jön? Ön megtagadja tehát gyermekét?

– Igenis, kérem alássan.

– Ön a társadalom söpredéke!

– Az bizony nem lehetetlen. Az ilyen magamforma vén csizmadiától kitelik minden.

Most már szép szóra, ígéretre fogta a fiatalúr, de bizony minden visszapattant arról a márványszívről, még a fenyegetés is.

– Fogasson el, tekintetes uram, veressen láncra. Akkor aztán megyek, ha visznek, akárhová.

Bizony végre is a csizmadia nélkül kellett hazamennie annak a hatalmas úrnak, ki az egész környéknek parancsol.

Hanem hát nem azért volt a hajdúja Suska Mihály, hogy ki ne gondolt volna valami ügyes haditervet útközben.

– Ösmerem én azt a Filcsiket, tekintetes uram! Úgy jönne utánunk, mint a malac a kukoricás szakajtó után, ha...

– Beszéljen kend.

– Ha ellopatnánk a bundáját. Mert él-hal ezért a bundáért. Nagyon különös ember az.

– No hát, lopassa el kend, minél előbb!

'Iszen egyéb sem kellett az öreg kiszolgált obsitosnak, csakhogy órá bizzák. A revolúció óta úgyse volt már a kezében ilyen nagy dolog. Bezzeg akkor... de nem mondja el, mert még el sem hinnék.

A beteg nő nyugtalanul hánykolódott ezalatt selyempárnái között, megrezzelve, valahányszor kocsizörgést hallott. Félkönyékre emelkedett, hallgatózva, megsoványodott kezeit fekete, hosszú hajába mélyesztve, mely körülakarta a fehér hálóköntösét.

Mindennel el van látva, amit szeme-szája kíván, s mégis a legszegényebb a világon, mert az egészség hiányzik s még valami: a szeretet.

A szerelem éget csak, őt már elégette, a szeretet melegít, s ő sohasem fázott még ilyen nagyon.

Semmi sem jó neki; a férfi hangja, kit szeretett, oly kiállhatatlan, inkább ne is virasztana mellette, hagyná magára; az ágy kemény, hiába van selyemből, lágy helyből, hiába igazgatják minduntalan a cselédek.

Milyen más lenne most, ha otthon feküdhetnék a szegényes atyai kunyhó fedele alatt, a búbos kemencénél, a nyitott ablakon ha hallaná, hogy szólnak vecsernyre a majornoki harangok, s be lenne takarva hidegülő lába az atyai híres bundával. Erről beszélt, erről álmodott az éjjel, s íme – reggelre a sors meghallgatta, amikor fölébredt, a szép piros paplan fölébe oda volt terítve kedves, régi ismerőse, a bunda.

És azok a rózsák, piros tulipánok, amik a gallérját olyan széppé teszik, Terka halovány arcára másokat vetették. Az utolsó öröm éppen olyan édes, mint valaha régen az első lehetett.

Suska Mihály hamar váltotta be szavát, s nagyon jól számított. Mikor Filcsik éjjel hazajött a "Patyolat-ing"-ből, lakását feltörve, s a bundának hült helyét találta. A nagy szög üresen, árván volt, megfosztva minden ékességétől. Pedig október végét mutatta a kalendárium. A tél küszöbön várakozott.

Filcsik kétségbeesve, sötét homlokkal, mélyen szemére húzott kalappal járt-kelt a faluban. Nem evett, nem ivott, és nem beszélt. Ez a csapás végképp megtörte. Nem mert az emberek szemébe nézni, mert mindenkinek ajkán ott látta lebegni azt a gúnyos kérdést: "Hát a kegyelmed híres bundája ugyan hova lett?"

De a remény nem hagyta el. Érezte, hogy a drága jószág előbb-utóbb megkerül. Nem veszhet el, aki ellopta, nem használhatja, az egész vidék tudja, hogy az övé.

Nem is csalatkozott. A hír meghozta, hogy a tettesek csakugyan kézre kerültek, s a bunda most ott van az igaz hivatalban. Négy nap alatt átveheti a tulajdonosa, ellenkező esetben elárverezik, mint gazdátlan tárgyat, a kórház javára.

Nyomban útra kelt a kastélyba. Nem habozott egy percig sem. Hiszen csak az igaz jussát megy keresni.

A szolgabíró nem tett semmi ellenvetést, beismerte, hogy a bunda itt van, s némán intett Filcsiknek, hogy jöjjön utána. Sok fényes, szőnyeges benyílón keresztül vezette a sáros csizmájú Filcsiket, ki félénken tipegett utána, míg végre egy félig sötét szobába értek.

– Ott van a bundája! – szólt reszkető hangon, egy szögletbe mutatva. – Vigye el!

Az öreg szemek lassanként szokták meg a homályt. De azért önkéntelenül is odatalált, ahonnan a halk nyöszörgés hallatszott.

A szolgabíró odalépett, s széthúzta az ágyfüggönyöket. Filcsik hátratántorodott. Ott feküdt Terka haloványan, mint a letört liliom, hosszú fekete szempillái lecsukva, lábai a híres tulipános bundával letakarva.

Szép volt így haldokolva is. Egy a földtől búcsúzó angyal. Vajon hová siethet? Hiszen az égből már lebukott egyszer!

Lehet, hogy fel sem nyitja többé azokat a bűbajos szemeket, melyek olyan hamiisan tudtak kacsintani, azokat az édes ajkakat, melyeket olyan gyönyör volt csókolni.

Filcsik némán, mozdulatlanul állott egy percig, mintha gondolkoznék; azután szilárdan lépett az ágyhoz, és levette a haldoklóról azt a takarót, mely után az olyan nagyon vágyott. Meglehet, úgy sem lesz rá szüksége többé. A haldokló angyal még csak meg sem mozdult. Filcsiknek még csak a keze sem reszketett. Még csak egy utolsó pillantást sem vetett a szegény leányra. Némán, szótlanul ment ki, mintha nem fájna neki semmi.

Még arra sem fordult vissza, mikor a szolgabíró borzalommal sziszegett utána, hogy "pogány".

Ott künn nyakába kanyarította igaz jussát, annak dacára, hogy esteledett, hazaindult járatlan utakon. Nem akart most emberekkel találkozni. Talán érezte, hogy ő nem az.

Arcáról nem lehetett leolvasni semmit, úgy látszott, nyugodt. Talán még némi megelegedés is van rajta, a bunda megkerülése miatt. Csakugyan kő van ennek az embernek a szíve helyén.

Egy cserjéhez érve, a majornoki hegyszakadéknál (ott, ahol éjente, mint mondják, a Gélyiné lelke nyargal megriadt lovakon) megbotlott valamiben a gyalogúton.

Egy koldustarisznya volt, száraz kenyérdarabokkal megrakva. Jól imádkozhatott a gazdája, holnapra is maradt neki a mindennapi kenyérből.

De nini, hiszen ott fekszik a tulajdonosa is a fa alatt: egy rongyos koldusasszony, ölében gyermekével.

Melléjük tette a tarisznyát, és gyufát gyújtott, hogy jobban lássa, nincsenek-e meghalva?

A mély lélegzet elárulta, hogy édes álomban szunnyad anya és gyermek. Öldöklő fáradtság altathatta el így. Mert a csípős idő, hideg szél és a rongyos ruha nem alkalmasak az álomhoz. Csak az alhatik így, aki el van csigázva. Arcuk, különösen a gyereké, már most is kék a hidegtől, s parányi tagjai reszketnek, mint a kocsonya.

Filcsik előkereste a pipáját a dolmányzsebéből, megtömte, rágyújtott, és leült a földre – az alvók mellé.

Nézte, sokáig nézte őket. Jól láthatott. Az ég tele volt csillagokkal. A csillagok őt nézték, és talán integettek is neki, biztatták. Egyre lejjebb hajolt az alvókhoz, homlokárul izzadság csurgott, feje lehanyatlott, a híres bunda lecsúszott válláról. Jó volt az így; olyan melege van különben is. Aztán sohasem nyomta még így, sohasem volt még ilyen nehéz az a bunda.

Amint lecsúszott, fölemelte, s hirtelen végigterítette az alvókon. Azzal felugrott, s lassan, gondolkodva megindult a gyalogúton. Egyszer megállt, megfordult. Hátha mégiscsak visszamenne érte?

Nem, nem! Mit szólna hozzá az a millió szem az égen?

Most már sietni, majdnem futni kezdett hazafelé.

Az éj csendes volt, de hideg; az öregember pedig bunda nélkül, és mégsem fázott.

Egy gondolat melegítette ott belül, azon a helyen, hol szíve szokott lenni más embernek, de ahova neki ahelyett csak egy követ tett – a közvélemény szerint – a gondviselés.

Azóta nincs meg a bundája. De ő azért mindig csak úgy emlegeti, mintha megvolna. Fogad rá, hencge vele.

Az emberek tudják már, s ha nem félnének a nagy szájától, csak nevetnének, de így mindössze nem törődnek vele. Isten, ember elfordult tőle, mert istentelen rossz keresztény. Ha maholnap meghal a lésza alatt [*], holló, varjú lesz megsíratója, a temető árka lesz pihenő ágya.

[*] Meghal a lésza alatt – úgy hal meg, mint egy kivert kutya, a kerítés alján.

A bágyi csoda

Kicsi a bágyi patak. A keskenyebbé vált ezüstszalag széles homokráját kapott, és a csillogó homoknak is, melyet a népregék tündéreinek pici lábai taposnak, sehol véget nem érő füzések a kerete.

A bágyi malomban nem tudnak örölni. Tele van zsákkal az udvar, s türelmetlen férfiak, asszonyok, Gózonból, Csoltóról, ülik a Bágy partját a malom környékén, és a vizet várják.

Ha nem jön, tesznek róla. Kocsipál Gyuri, a molnárlegény már Szent Mihály lovát is ellopta a majornoki temetőből, lévén annak az elégetése csalhatatlan módja a záporosó kierőszakolásának az égi hatalmasságoktól.

Legyen is foganatja, mert a zsilipek le vannak ugyan eresztve, s minden éjszakára gyűjt is annyi vizet a gát, hogy a kereket megmozgassa, egy-két óráig – de mi az ennyi életnek? Kieszi a penész az utolsó zsákot, mire sor kerül rá.

Mindenki bosszankodik, csak a molnárné, a gyönyörű Vér Klára jár-kei mosolyogva az őrlők között, pedig neki van a legnagyobb kárára az idei szárazság.

Ha így megy, elpusztul a bágyi molnár, kivált, ha sokáig odamarad a katonaságnál, mert hiába, nagy az árenda is – de meg, csak asszony az asszony, ha arany-paszománnyal övezi is derekát.

Hanem ezt a véleményt nem hagyja szó nélkül Pillér Mihályné Gózonból.

– Asszonya válogatja biz azt. Igaz-e, Tímár Zsófi. Ámbátor a molnárnéért magam sem teszem kezemet a tűzbe, mert a veres haj... hej, az a veres haj... Igaz-e, Zsófi lelkem?

– Nem igaz, Zsuzsi néni! Jó asszony az, ha szép is.

– Látod is te a fekete kendőd alul!

– Itt voltam, mikor férje elment... hogy megsiratta, százszor megölelte.

– Minden okos asszony úgy viseli a viganóját, húgom, hogy a színes oldala van kívül. Ej no... hát csak érzékenyen búcsúztak?

– A molnár azt kérdezte Klára asszonytól: "Hú maradsz-e hozzám?" Vér Klára így szólott: "Előbb folyik fölfelé a bágyi patak, mintsem az én szívem tőled elfordul."

– A Bágy fölfelé? – kacagott fel Pillérné gúnyosan. – Ehhez tartsd magadat, Gélyi János!

A többiek is nevettek. No 'iszen az kellene még, hogy az a kevés víz is visszaforduljon... Jámbor bágyi patak még lefelé is csak ímmel-ámmal folyik. Maholnap nekigyürkőzik a homok, s megissza az egészet egy kortyra.

Mindenik jól mulatott a patakon és a molnárné fogadásán, csak Gélyi János nem. Elpirult a Pillérné szavára, mélyen a szemére húzta a kalapot, de mégsem olyan mélyen, hogy el ne láthasson alóla a sövényig, ahol a molnárné ruhákat terítget a karóra száradni.

A napfény kiöltött nyelvecskéi végigtáncoltak a sövényen, s ahol megnyalják a nedves vásznat, fehérebbé válik.

A Gélyi János szeme is arra vet sugarakat, s a Vér Klára arca pirosodik tőlük.

Észreveszik... hogyne... az őrlő asszonyok az odanézését is, a visszanézését is. Szóba rakják... hogyne... s amit nyelvük érint, nyomban feketébb lesz.

De nini, mintha ők beszéltek volna hirtelen össze azt a sötét felhőt, egyszerre elborítja nyugat felől az egész égboltot. No emberek, gózoniak, majornokiak, mozogni fog itt a garat estére.

Kis uzsonna táján olyan záporosó kerekedett, hogy még a barázdák is patakka dagadtak. De 'iszén mégse bolond ember Kocsipál Gyuri, hogy elégette Szent Mihály lovát.

Három nap, három éjjel járt a malom, megfogyott az örölni való meg az őrlő. Harmadnap estefelé nem maradt más, csak Gélyi János tíz zsák búzája.

Talán szándékosan hagyta utolsónak a menyecske, hogy ő maradjon a legtovább? De hátha csak incselkedik vele? Hátha az akácfa virága a kacsintása... Mindenkire hullatja, de olyan magasan nyílik, hogy nem lehet ágat szakítani róla...

Alig várta, hogy kijöjjön a szép molnárné.

– Hallod-e, Vér Klári... Magunkban maradtunk. Jól tetted, amiért utolsónak hagytál...

– Nem én hagytalak. Öregeké az elsőség a malomban – felelte Vér Klári sértődve, s hátat fordított Jánosnak.

A köpcös, zömök legény eléje állott, s szép nagy szemei mámoros fényben égtek.

– Ne menj be. Azt akarom mondani, négy napja vagyok itt már szekérrel, elfogyott a takarmányom, éhesek a lovaim. Adj egy köteg sarjút a padlásról.

– Akár kettőt.

– Én pedig már két éve vagyok szomjas egy csózkodra – suttagá, s szemei bámé-szan tapadtak arra a liliomderékra, mely megtörni látszott ettől az egy szótól. – Adj egy csókot, Klára!

– Egy felet se, Gélyi János. A te szeretőd voltam valaha, de csókot mégsem adtam. Most másnak a felesége vagyok.

Fölszakadt a sóhajtás a Gélyi János melléből:

– Verje meg hát az Isten azt a csillogó veres hajadat, mely a nyugalمامat megint elsöpörte.

Befutott az asszony, még az ajtót is magára zárta. Nem is jött ki többet, csak az ablakról törülgette le egyszer belülről az őszi könnyezést.

János ott is megpillantotta.

– Hej, majszterné asszony! Mikor lesz már lisztte az én búzám? – kérdé fojtott gúnnyal az ablakhoz lépve.

– Nem lesz az, csak derce – vágta vissza csintalan mosollyal a molnárné. – Vagy igaz, hisz te a zsákjaidat érted! Éppen mostan őrlik, a fele már megvan.

Ajkaiba harapott Gélyi János, s zavartan hebegte:

– Hát a másik fele?

– Egy-két óra alatt az is meglesz, s mehetsz isten hírével.

– Hanem addig legalább eressz be magadhoz a melegre. Otthon felejtettem a ködmönömet; fázom.

Klári megsajnálta, oly szomorú, panaszos hangon kéri. Aztán igazán hideg lehet ott künn... hiszen ő is fázik, reszket az ablaknál, mikor azt feleli:

– No, gyere be hát, ha szépen viseled magad...

Bement Gélyi János, és akár ki se menne többé soha. De takaros asszony, de mindene módos, járása, nézése, szava, mosolygása. Csak meg ne örölnék hamar azt a búzát!

Gondolt valamit, s kiosont a molnárlégényhez. Rátalált a sötétben a fűttyéről. A gádorhoz volt támaszkodva.

– Te, Kocsipál Gyuri! Tied lesz a furulyám, ha megáll a malomkő, és meg nem mozdul reggelig.

– Hüm! De mikor annyi vizünk van!

– Mondd az asszonynak, hogy nem elegendő, hogy gyűjteni kell, s ereszd le a zsilipeket.

A pörgettyű meg a pitle zaja elnyelte fojtott hangját, de Kocsipál Gyuri mégis megértette.

– Ühüm! Csakhogy akkor átcsap a gáton...

– Ne törődj te azzal, neked adom még a selyemvarratú dohányzacskómat is.

– Szurkálóval, acélostul?

– Mindenestül.

Mikor leeresztette a zsilipeket Gyuri, megállt, várakozott. Hátha figyelmessé teszi a molnárnét a kerék megállítása, s kijön, megindíttatja?

Senki sem jött sokáig. Egyszerre a gyertyavilág is elaludt bent a szobában. És a nagy némaságban csak mintha messze, nagyon messze csikordult volna egyet egy kulcs a zárban.

Gyuri vigyorogva húzta szét nagy száját, kivicsorított apró fogai, amint bozontos fejét megrázta, úgy néztek ki, mintha valami fehér lepke vergődne a fekete éjben.

Nagyon meggyűlt a víz éjjel táján a malomgátnál, s amint a két sziklás hegyoldal között megtorlódott, megduzzadt, de mert nem áradhatott ki, zúgva csapkodta egy darabig a gátat, majd a partokat, hanem aztán meggondolta magát, s szép csendesen visszafordult.

A hold most bukkan ki, s végighúzza ezüstös fényes haját a bágyi patak tükrén.

A szél fölszívít bámulatában, felülről fúj, simogatni akarta a vizet – s íme, fölborzolta. A füzesek, a sás, a mogyorófabokrok reszketve hajtják le fejüket, s gúnyosan suttojják: fölfelé folyik a bányai patak!...

Szűcs Pali szerencséje

Ahogy az öreg Biziék nagy rétéjéhez ért Szűcs Pali, leült egyet pihenni a határköre. Különös gondolatai támadtak. Nem jobb volna-e visszafordulni?

Ha akarná, sem teheti már. Az egész világ tudja, hogy Gózonba siet, Bede Erzsit megkérni. Látták végigmenni a falun ünneplő ruhában, a gomblyukába tűzött piros selyemkendővel, melyet ki akar cserélni másikkal. Azóta már találgatják odahaza, vajon lesz-e szerencséje?

Nyomasztó sejtelen nehezíti meg lábait, fejét. Hátha most is csúfság éri? Mert már három év előtt is Erzsi körül legyeskedett, de a jómódú Bedéné kereken ki mondta: nem adja a lányát korhelynek.

Igaz, hogy azóta megjavult, józan, szorgalmas lett, s ha kedve jött is néha kilépni a hámból, mintha erős gyeplő rántotta volna vissza mindig: szíve volt a gyeplő. Csakhogy mióta az ősszel meghalt a szegény Bede Anna, Erzsi megint gazdagabb lett. Rátartó lett az ő szegénységével szemben... Ha legalább szolgálatban nem állna, akkor talán hozzámenne, hanem így, hanem így... Ejh, mégis jobb lesz visszafordulni!

Haragoszöld füvek, amint a reggeli szélben remegve összesúgtak, a piros kökörtcsin, mely búsan hajtotta le a fejét, a zúgó nádas, melyet a felhő sötétre festett meg árnyékával, mind arra biztatták, hogy forduljon vissza...

Csak egy picike lóherebokrocska a lábainál, amint a felhő alul kibukkanó nap első sugara ráesett, nevette ezt a rossz tanácsot. A napsugarak pajkosan szaladgáltak rajta levélről levélre, a kis tömzsi levelek mosolyogva nyújtózkodtak ki a melegítő fénytől, s ragyogásukban aranyos színt nyertek, de elvesztették a csillogó harmatcsöppeket.

Szűcs Pali egy négylevelű lóherét pillantott meg köztük; lehajolt utána... szerencse az... letépte.

Csakugyan egy a szára mind a négynek. Aztán milyen szépek, duzzadtak a levelek, mind kifejllett, húsos, egyik sem csonka, rozsdavert, még csak sárguló sincs köztük, a fehéres, eres foltocskák csillagoknak csókja rajtuk...

Gondosan betette erszényébe az ezüstforintosok közé a szerencsét, s mire újra fölvetette szemeit, már akkor teljes pompájában tündöklött a nap, s az egész Bágy völgye mosolygott. Távol a góizoni pléhfedeles torony mintha arany szalagokat nyújtogatna eléje, mik végighullámszanak két falu határán...

De hiszen most már vissza nem fordul a szerencséivel.

Fütyörészve folytatta útját Bodokig, ahol a kocsma mellett góizoni fuvarosok jöttek rá szembe.

– Hova, Pali öcsém? – szólította meg Mák Gergely.

– Gózonba.

– Látom rajtad. Csak siess, otthon vannak! – mondá, és megállította szekerét. – Valami jut eszembe, te Pali! Talán hallottad is már, hogy hajdú leszek "Mindenszentektől" kezdve. S ha meg a te sorsod is így fordul, kivehetnéd a kis jószágomat haszonbérbe.

– Bizony mond valamit kegyelmed... csakhogy pénz kellene ahhoz – teszi hozzá hirtelen elkomolyodva.

– Fizeted majd a haszonból. Embernek ismerlek. Megkóstoltad a rosszat is, s vissza nem estél. Inkább neked adom, mint másnak. Gyere át vasárnap, megcsináljuk a kontraktust.

Pál szíve megdagadt a reménységtől. Mégsem bolondság a szerencsefű!... Bízott már a jövőben, s nem is ment, de futott Gózon felé. Éppen delet harangoztak, mikor Bedééknél benyitott a kapuján.

Bedéné kendert tilolt az udvaron, nyájasan fogadta a legény köszöntését, s lerázta kötényéről a pozdorját, amint illik érdemes vendég előtt.

– Kerüljünk beljebb, Pali öcsém! Éppen jókor jöttél: Erzsi főzi az ebédet.

Csakugyan ott szorgoskodék a konyhában, amint beléptek, s nem ejtette ugyan le a főzőkanalat zavarában, hanem annyi bizonyos, hogy elpirult.

S az is bizonyos, hogy mikor anyja bement Palival a szobába, a macskát, amelyet csak az imént ütött meg csínyjéért, fölvette az ölébe, megcirógatta szelíden, és egy tányér ételt adott neki.

– Ne haragudjál, kis cirmosom... neked adom a részemet. Jaj, ha te tudnád, kiscica, ki van itt?... Gyere, hadd veregessen meg a pofácskádat.

A macska okos ábrázatot vágott, éppen szoba lehetett volna vele eredni, mikor Pali valahogy nesztelenül csak egyszerre előtte termett.

– Tudod-e, Erzsi, miért jöttem? – kérde halkán, és nyakkendője csokrát babrálta.

– Sicc, te cudar! – kiáltá Erzsike, s minden igazi ok nélkül elugrasztotta onnan a macskát, aztán mintha haragjával nem bírva üldözné, maga is utána iramodék.

Ugyancsak várhatták! Nehéz volt visszacsalogatni. Elbújt a virágos kertbe, az orgonabokrok mögé, a fehér babos kendőjét egészen letolta égő arcára, mikor szölongatták.

Pedig éppen azt a kendőt akarta elvinni Szűcs Pali cserébe.

Nem is esett benne később nagy nehézség. Erzsi is akarta, az anyja sem bánta, mert megjavult a legény, de meg az a Mák Gergely dolog is kapóra jött. Pali úgy indult vissza babos kendővel gomblyukában, mint a legboldogabb vőlegény a világon.

Örömtől volt piros az arca, meg tán a jó bortól, mert ebben sem volt hija az ebédnek, pajkos szikrák ugráltak a szemeiben, és csintalan ördögök táncoltak előtte: azok az örömtől, ezek meg a bortól.

Mikor a bodoki kocsmához ért, az apró ördögök mind beszaladtak előre a kocsmáján.

– Eh, miért ne mennék be magam is? – gondolta Szűcs Pali. – Úgyis csak egy ilyen nap van a napok között.

Bement, ivott. Az első iccétől még boldogabb lett, a többitől szilajjá vált, az utoljártól veszetté.

– Húzd el a nótámat, öreg Gilagó Marci!

Az ablaknál egy hamiskodó, festett arcot pillantott meg éppen kapóra:

– Gyere be, Réki Maris, régi szeretőm! Mulassunk még egyet! Neked adom ezt a babos kendőt.

A góizoni fuvarosok megint arra mentek, de most már hazafelé, köszénnel megakodva.

– Ejnye, Pali, Pali! – kiáltott be Mák Gergely szemrehányóan. – No, te ugyan szépen mentél el Gózonba.

– Mi nekem Gózon! Bort ide még! Hogy is van a nótám? Megfizetem, itt az ára...

Kivette az erszényét, és kiszórta, ami benne volt. Szétgurultak a forintok, mintha a sátán szekérének kerekei volnának. Gilagó fölszedte. A lóhere is kiesett. Réki Maris összetaposta...

Mák Gergely uram fejét csóválta, s közibe vágott a lovainak:

– No 'iszen, Szűcs Pali, jöhetsz már te hozzám kontraktust csinálni!

A hajnali hús szél kékre marta dúlt arcát, összecsapkodta gesztenyeszín haját, mire otthon az udvaron mámorából fölocsúdott. Ki vezette haza, nem tudta. Zúgott a feje, forgott vele a világ még akkor is: alig tudott a szobába menni.

Bár ne tudott volna. Már akkor ott volt az ágyon kiterítve a piros jegykendő, amit Erzsínél hagyott tegnap délben.

Eszmélni kezdett. Hogy lehet az itt? Visszaküldték volna? Lehetetlen, lehetetlen... mert a babos kendő még akkor is itt lenne, amit tőle hozott! Hát a négylevelű lóhere? Jaj, csak azt ne vesztette volna el! Nincs, semmi sincs!...

Ködös fejét gondolkozva hajtotta le egy szuszékre... Hátha nem is volt ő Gózonban, hanem csak úgy álmolta az egészszet?

Galandáné asszonyom

A palóc nép babonás, szereti a misztériumokat, hisz az ördögben és rémlátomásokban. Egy sötét holló röpdös fölötte: a végzet. Szárnya suhogását találgatja. Titkos, homályos köd veszi körül, s hova el nem lát a szem, benépesíti a helyeket árnyakkal, borzalmas, csodálatos dolgokkal. Fantasztikus népmesék elhullatott morzsáit összegyűrja, s azok hitté keményednek lelkében.

Én magam is dajkamesékkal szíttam be a babonát, s hiszek benne. A tapasztalatok világossága csak megszürkítette a fekete háttért, de nem oszlatta el, mert emlékszem még, sohasem megy ki a fejemből a szegény Palyus.

A kocsisunk volt, s apám egyszer valami apró vétség miatt bezáratta huszonnégy órára. Egy sötét kamra volt a börtöne, hol nyugodtan töltötte az éjt. Katonaviselt ember nem is veheti sokba az ilyesmit!

Reggel jelenlétemben vitt neki ételt a szolgáló. Víg volt, és füttyörészett, midőn az ajtót ismét rázártuk.

Alig múlt el azonban egy óra, amint az udvaron játszogattunk, mi, gyerekek, egyszerre kétségbeesett, fájdalmas kiáltásokat hallottunk a kamrából, mintha egy bölömbika bődült volna el.

– Palyus, Palyus! – kiáltám az ajtót megzörgetve. – Mi baja van? Szóljon kend!

Semmi sem válaszolt.

Benéztem a kulcslyukon. Metsző szél vágott a szemem közé, s kénkögöz tódult kifelé, odabent pedig dobogott a padló, mintha két ember viaskodnék egymással; egy-egy tompa hörgés, egy-egy elhaló szusszanás vegyült olykor a zsvajjba.

Ösztönszerű félelem fogott el. Apámért futottam, elmondtam neki, hogy a Palyussal történik valami.

– Bolond vagy, fiam, nincs annak semmi baja. Benneteket ijesztget a vén imposztor.

S hogy ezt mindjárt be is bizonyítsa, felnyitá a kamraajtót, s visszaadta a Palyus szabadságát.

Az halálsápadtan, erőtlenül támolgott ki, mintha kilenc esztendeig szagolta volna a börtön penészvirágát.

– Késő! – hörgé. – Már késő van!

– Mi van későn, te medve, te?

– Már aláírtam a kontraktust az ördögnek – liheg, és a fogai vacogtak.

– Bolondokat beszél kend, Palyus – szóltam én közbe. – Már hogy írta volna kend alá, mikor írni sem tud?

– Kezem keresztvonását adtam a véremmel – mondá keserűen, s felgyűrve durva ingeujját, egy kis léket mutatott a bal karján, melyen akkor is domborodott egy sötétpiros vércsöpp. – Innen buggyantotta a vért a sátán.

– Aztán mit írtál alá? – kérdé apám nevetve.

– Eladtam magamat egy rámás csizmaért meg egy piros selyemviganóért, amit a Galandáné számára hoz az ördög a putnoki vásárról. Csak egyetlen esztendő engedett.

Mélyen emlékembe vésődött e jelenet, melyre vissza nem térünk többé, mert mindenki elfelejtette a háznál, csupán én vigyáztam az öreg Palyust, ki napról napra komolyabb lett, vasárnaponként pontosan eljárt a templomba, s napközben is sokszor láttam valamely asztag mögé vonulva, levett kalappal imádkozni.

Szegény Palyus! Hiába volt az imádság, nem lett semmi foganatja! Esztendő fordulóján, egy viharos reggel, mikor fölbredtünk, ott himbálta a szél a kamraajtón, mert ott akasztotta föl magát a felső pántra: nagy bagariabőr csizmáinak izmos két sarka össze-összeütődött, mintha a bokázót csinálná a szegény Palyus.

Most aztán egyszerre mindenki visszaemlékezett az ördöggel kötött kontraktusra, amit oly becsülettudóan beváltott. Visszaidézték minden szavát, amit akkor mondott, különösen a Galandánéra való megjegyzését.

Ez a Galandáné már rég boszorkány hírében állt Bodokon: a község teheneit ő rontotta meg, ha nem tejeltek; ha pedig súlyos beteg lett valaki, az is bizonyosan a Galandáné bűbajos főztét lépte keresztül. Ha a tisztelendő úrnak gyomorgörcse támadt, és nem tarthatta meg az ünnepi prédikációt, vagy a határt a jég elverte, azt is mind a Galandáné okozta.

Ez a Galandáné mosott a szegény Palyusra. Ez a szó: 'mosott', nem jelent talán a szalonokban semmit, de a köznépnél az egy viszony. Aki az agglegényre mos, az annak az agglegénynek mindene, az a kísérő árnyéka; megbecsüli, ha él, megsiratja, ha meghal. Egy házasság az, melyet nem az eskü, hanem egy csomó gúnya köt össze.

A szegény Palyust is Galandáné kísérte ki a temetőárokba.

Ez úgy ősz elején volt. Kemény, makacs tél következett. Fehér lepedővel volt a föld borítva, mint a poéták szokták mondani, a süvítő szélben a fák zúzmarás gallyai ropogtak, zörögtek, mint a csontok.

Aki valamikor Bodokon járt, annak bizonyosan feltűnt az a kis fehér ház, mely közvetlenül a temető mellett épült, s melynek összes ablakai a temetőre néznek. Anyám építtette azt oda. Valakije volt ott, akihez közel szeretett lenni mindig. Itt laktunk, ebben a házban, ahol oly szomorú, olyan kísérteties volt minden.

Hát még egy-egy Luca-nap, mely úgysis a boszorkányok napja.

Elevenen emlékszem egy ilyenre, arra, mely Palyus temetése után következett.

A juhászbojtárok hozzáfogtak a Luca-székek faragásához, a kocsisok keresztetket pingáltak fokhagymával az istállóajtókra, a gonosz boszorkányok hatása ellen – mi, gyerekek, pedig remegve néztük: hogyan esteledik, mint veszik át az éjt hatalmukba a tüzes seprű szörnyetegei.

Félelmem azonban egészen eloszlott, midőn este vendégünk érkezett: apám nővére a kisleányával. Felbátorított az a tudat, hogy a szomszéd szobában is aludni fog valaki. Most már a boszorkányok csak azon keresztül jöhetnek be. Ebben a hitben aludtam el édesdeden, tovább szöve álomban édesanyám meséit.

Szüleim semmitől sem féltek, és én akkor úgy csodálkoztam ezen. Ők észre sem látszottak venni Luca-napját, legalább említésbe sem jött.

Éjfél táján azonban egyszerre fölrazott mindnyájunkat a Mari néni sikoltása a szomszéd szobából. Odarohantunk, hogy tán a kisleánykának lett valami baja. Mari néni szétbontott hajjal ott feküdt reszketve, félájultan, összerogyva a szoba közepén, s csupán szaggatott szavakkal bírta felhívni figyelmünket a kívül törté-nőre.

Valóban pokoli zűrzavar hangzott kívülről, kutyavonítás, embersikoly, jajveszéke-lés s mennydörgésszerű roppanások.

Kitekintettünk az ablakon. A hold kísértetiesen világította meg a temetőt. A hóval borított sírdombok, mint legelésző bárányok, fehéredtek; csak kriptánk magas oszlopa piroslott.

Távolabb, a temető legszélén, hol a Palyus sírja volt, egy csodaszép leány állt, lebontott, fekete hajjal, csillogó, fényes szemekkel, s egy csomó óriási szelindek tépte, marta.

Márványhomloka, melyen valami démoni sötétség ült, sebből vérezett, karjairól az ing letépve egészen, s délceg testéről is cafrangokban lógott a ruha. A piros vér vékony vízsugár alakjában bugyogott föl melléből.

A vért piciny tenyereivel fogta föl, s a pokolbeli szelindekeknek szemközt fecs-kendezte, amitől azok üvöltve, fájdalmasan vonítva ugrottak szét, hogy csakhamar új dühvel ismét visszaforduljanak.

S mintha ezalatt sírok nyílnának a temetőben, kutya, kutya után támadt a fehér rögökből. Először csak fekete, apró pontok voltak, villámgyorsan növekedők, mígnem idegreshkettető csaholással csörtettek soha meg nem fogyó falkában a Palyus sírjához.

Atyám remegve csapta be az ablakot, s minket anyámmal, félájultan, ágyunkhoz vonzolt.

Reggelre nagy híre ment a faluban, hogy az éjjel, Luca-éjjelén, egy boszorkányt téptek szét kutyák alakjában az ördögök.

Minthogy mi is erősítettük a tényállást, a magisztrátus nyomban bizottsággá alakult, hogy a helyszínén konstatálják az esetet.

Elkérezkedtem apámtól, hogy én is a nemes kupaktanáccsal mehessek.

Elöl az öregbíró ökelme ballagott, utána Bugó Istók uram poroszkált, nagy somfa-botjával döfködve az anyaföldet. Ott volt Suska Mihály is, ki váltig bizonykodott, hogy boszorkányok nincsenek e világon, hanem ez az egyetlen eset mégis kivétel lehet.

A Palyus sírjához értünk, és megtaláltuk a dulakodás nyomait. Olyan volt a Palyus sírja, mint egy újdonság, hímestűr. (Szegény Palyus, egész életében egy ilyen szűrré vágyott.) Csakhogy azok a virágok vérrel voltak pingálva a fehér havon!

A végzetes hely tele volt ruhafoszlánnyal. Egy darab kék gyolcs: ez a kendő – egy piros selyemdarab: ez a viganó (talán éppen az, melyért Palyus a kontraktust kötötte az ördöggel), imitt-amott egy-egy foszlány durvább házi vászonból: ez bizonyosan az ingváll.

Öregbíró uram csurgóra vágta a fején a kalapot, és így szólt (lestük is mindnyájan a mondását):

– Már én csak amondó vagyok, hogy ilyen dolog talán még Pesten sem esett az éjjel.

– Mégis, mit szól hozzá kegyelmed? – kérdik sürgetve a tanácsbeliek.

– Szólni szólnék én – mondja az öregbíró –, csak egy nagyon nagy baj ne volna...

– Ugyan mi legyen az, nemzetes bíró uram?

– Az itten a baj, hogy ez a hely, ahol állunk, s ahol ez a lucifernátus dolog esett, nagyon közel van a faluhoz; és nincs elég közel a határszélhez; mert ha ez a hely, ahol ez a lucifernátus dolog esett, közelebb volna a határszélhez, azt cselekednénk, hogy odaajándékoznók a falu határát egész idáig a gózoniaknak, s akkor a gózioni bíró őkegyelmének fájna a feje, s nem a miénk afölött, hogy mi a cselekedni való. Így azonban nem adhatjuk oda a határt, mert nekünk semmi sem maradna.

E mély bölcsességnek nagyot bólított a boszorkánydeputáció, s nyomban kiküldték a kisbíró főtisztelendő Kubcsik plébános úrért, hogy a helyet és a ruhafoszlányokat fölszentelni ne röstelkedjék, mégpedig iziben, mivelhogy addig keresztény ember oda sem közel nem léphet, sem, amint a vizsgálat megkívánná, a gyanús, pokolbéli tárgyakat kezébe nem veheti.

Mialatt a főtisztelendő úr megjött a füstölővel, s beszentelé a kívánt helyet és tárgyakat, azalatt odagyültek a "felső vég" összes öregasszonyai, s azok csakhamar megállapították a tépett ingváll gallérján levő hímzésről, hogy az senki másé, mint – dicsértessék a Jézus Krisztus – a Galandáné asszonyomé.

– Meg kell égetni! Nyársra kell húzni a megátalkodott vén boszorkányt! – kiálták mindenfelől, csupán én ráztam a fejemet, ki színről színre láttam, mintha e percben is szemem előtt volna, hogy az egy gyönyörű fiatal leány volt, akit a múlt éjjel a kutyák szétszaggattak.

– Nem ég az meg a tűzön sem! – hallatszottak a palóc asszonyok feleselgetései.

– Majd meglássuk, hé! – mondja az öregbíró uram. – Ha Szegeden meg bírták őket égetni, hát én is csak bírom... vagy micsoda?

S mellére ütve, nagy kevélységgel indult meg a menet élén, egyenesen a Galandáné szurtos viskója felé.

Egész sereggé szaporodtunk, odaérve. A kerítésnél a két kisbíró, amint azt az illedelem kívánja, hatalmas ütlegekkel szétkergeté vala a csöcseléket, s csupán

én s a hivatalbeli személyek lettünk beeresztve. Legelől mindenütt Kubcsik tisztelendő úr ment a füstölővel.

A konyhába léptünk. Ott a tűzhelyen hatalmas fazekakban mindenféle koktumok rotyogtak, pokolbeli bűzt árasztva. Befogott orral, lassan, lábujjhegyen léptünk a szobaajtóhoz, főtisztelendő uram meghúzta az ajtómadzagot, s a nyíláson át beereszté előbb a szent füstöt, s csak azután bátorkodtunk be.

Ott feküdt tarka ágyán lihegve, nyöszörögve a vén banya. Fején jégborogatás volt, utálatos ráncai nem árultak el semmit, még kíváncsiságot sem, az állán öt darab hosszú, ősz szőrszál meredezett, még ijesztőbb külsőt kölcsönözve e varangynak.

– Hogy van kigyelmed, édes nénémasszony? – kérde az öregbíró tiszteletteljes gyöngédséggel, mert bizony senki sem evett bolondgombát, hogy egy vén boszorkányt magára haragítson.

– Bizony rosszul vagyok, édes fiam. Tele vagyok sebbel, harapással. Nézzétek a testemet!

S ezzel feltakarta a dunyha csücskét, látni hagyva mellén a sebet s aszott lábain az ebharapások nyomait. Kidudorodó csontok kék mezőben – mint valami heraldikus mondaná.

– Hihih! – röhögött föl, fogainak hajdani lakóhelyét mutatva – egy kis dolgom volt az éjjel.

S vörös szemeivel nagyokat sandított a tanácsbeliek felé, úgyhogy azoknak összevacogtak a fogaik.

– Már bizonyos, ő a boszorkány! – sűgá felém Buga Istók uram.

– Nem ő!... Dehogy ő! – feleltem halkán vissza. – Amellett maradok, hogy a boszorkány egy szép lány volt. Színről színre láttam.

Csontos, bepólyázott kezét Galandáné kihúzta a dunyha alól, s megfenyegetett vele:

– Ej, ej! Hát azt hiszi, hogy a vén Galandáné nem tud szép lenni, ha akarja? Ej, ej, vigyázzon, hogy valahogy a vén Galandánéval ne találkozzék, mikor a legszebb női arcot látja maga előtt...

Öregbíró uram megdöfte törvénybíró uramat, törvénybíró uram megdöfte a kisbíró uramat, kisbíró uram pedig megdöfte tisztelendő uramat, s szép rendben, szó nélkül, csöndesen kisompolyogtunk a szobából.

A gózoni Szűz Mária

Azért lett olyan népszerű a keresztény vallás is, mert egy szép szőke asszony van az istenek közt. Az ő szelíd, égi arca segített meghódítani az emberiséget. S ábrándos, álmodozó embereknek, kik hisznek benne, ő jelenik meg a legtöbb-ször. Kutak fenekéről jön, a Bágy hullámaiból kel ki, vagy az erdő titokzatos homályában mutatja meg magát azoknak, akik jók, akiket megszeretett.

Látta már a néhai Préda János is, azonképpen Szűcs Gergelyné, nemkülönben Sánta-Nagy Mihálynak az apja, de meg azelőtt is kell, hogy megjelent légyen az elődöknek, mert nem hiába építették a gózoni gesztenyeerdőben a kilenc kápolnát a kálváriával.

Már ami a bágyiakat illeti, azokból csupán Gughi Pannának adatott meg, hogy Mária megjelenik előtte, s elbeszélget vele a szent kútnál, valahányszor búcsú van, mert ő a legjámborabb a hívek közt, s oly szép, ájtatos hangon éneklí a zsol-tárokat, hogy az előéneklő Mindég Jancsi, ki a koszorús Krisztust viszi, nem győzi mondogatni: "Ez aztán hang, a kántoré otthon, az semmi."

De még a vén Mindég Jancsinál is nagyobb bámulója a menyecske hangjának, meg... ki tudja... talán a két piros orcája, csípőn ringó karcsú derekának is Csúz Gábor, éppen azért, mert olyan kihíresztelt vallásos legény, hogy nála még Gughi Panna sem buzgóbb búcsújáró. Mert éppen abban van valami különös, ha valaki úgy egyszerre nagyon a szentekhez fordul. Ki sokat ácsorog a bíró udvarán, pöre van az olyannak.

Rebesgetik... Ki is beszélte csak?... Alighanem a cséplők a Biziék szerűjén, hogy ott náluk Csoltón, ahol tavaly szolgált, valami Kovács Maris nevű érdemes hajadonnal járt mátkaságban, s úgy megvette a szívét, hogy az eszét is elvette. Ezek a becsületes emberek egészen fel vannak háborodva a magaviseletén; mikor szerencsétlenné tette, otthagya. Hiába üzenget neki szegény Maris, hogy megöli a szégyen, hogy égeti fejét a párta, rá sem hederít, felé sem néz. Nem lesz ennek így jó vége. Egyszer csak itt toppan a leány szegényével együttl.

Vigyázzátok meg jól ezt a Csúz Gábort, van annak az apró szürke szemeiben valami alattomoság, akárhogy is fordítja őket az ég felé. Ha meg a Kovács Marist emlegetik előtte, kenetesen hímez-hámoz, hogy így, hogy úgy, volt ugyan köztük valami, de a leány lutheránus, esze ágában sincs elvenni, neki, a buzgó katolikusnak!

De 'iszen Csúz Gábor, ilyen dolgokat már nem kíván az Isten.

Tisztelet-becsület Gughi Pannának, de ez már alighanem az ő dolga, mert vagy hülye a legény, és ő veri bele a vakbuzgóságot, vagy viszony van köztük... hej, Panna, Gughi Panna! – már Uram bocsáss meg, ha vétkeztem – de nem egészen tiszta dolog az ő szent élete sem.

Igaz, hogy imádság a fekvése, ébredése, s ötféle olvasó is van a rokolyája zsebében, a hóbortos ura meg a falu is úgy becsüli, mint egy szentet; azt sem lehet tagadni, hogy gráciában áll a menyeeiek előtt; ha valakinek baja van, ő a közben-

járó a boldogságos Szűznél; de már az nagyon gyanús, hogy ami pénzt küldenek tőle az ügyes-bajos emberek a Máriának, abból egy lyukas tallért múltkor fölis-mert a kartali boltosnál Bede Erzs; tulajdon az a pénz, melyet ő küldött a Máriá-nak. Meg is kérdezte Pannától, hogy od'adta-e?

– Oda bizony, húgom. A Boldogasszony megígérte, kiengeszteli az édesanyád szívét a Szűcs Pali iránt. Átvette a tallért is, köszöni alásan.

No, már hogy volt, hogy nem volt, senki sem tudhatja, hanem az az egy áll, hogy maga a Szűz Mária nem vihette a tallért a kartali zsidóhoz.

Hanem hiszen úgy félig-meddig minden kiviláglott rá egy hétre, a gózoni őszi búcsún.

Szép, enyhe napok voltak. Sokan mentek Bágyról: Tímár Zsófi talpig fekete gyolcsruhában, az öreg Bizi József, Böngérné, még az istentelen Filcsik István is egész háznépestől (bizony visszajárul fordul már a világ!), ott volt a hetyke-petyke Vér Klári (hogy nem szégyell emberek közé jönni a gyalázatos!), meg ki győzné elszámlálni a többi: voltak jók, rosszak vegyest, köztük mondanom sem kell Gughi Pannát és Csúz Gábort.

Nagy sokadalom, vagy harminc processzió jött a környékről. Gózon, Bodok, Kartal, Szilke, Tarján, Beléd, Kesziről, Csoltóról a palócok, még talán a messze Majornokról is a katolikus rész. Ilyenkor volna jó kivenni árendába a papoktól a perselyeket!

A bágyiak hajlott estén érkeztek, s alighogy megjárták térden a kilenc kápolnát stációról stációra, idejük sem volt szétnézni a mézeskalácsosok közt, hol legjobban hullámozott a népség, mindjárt besötétedett, s ott, ahol éjjelre megtelepedtek, a nagy részét nyomban elnyomta a buzgóság, csak kevesen hallgatták Gughi Pannát, ki csodás dolgokat beszélt el a gózoni Szűz Máriáról.

– Hát aztán, aztán... mondjad csak tovább, édes Panna lányom! – ösztökéli Filcsikné. – Mit mondott még a Szent Szűz?

– Mindent el kell neki beszélnem kegyelmetek felül.

– Ó, ó, ó! – hajtja a ragyás Böngér Panna éneklő hangon – de boldog is, aki olyan istennek tetsző, mint te! Ne adjam alád ezt a nagykendőt is, Pannus? Úgy nézem, kemény a fekhelyed, drágám. Te pedig, Csúz Gábris, piszkáld meg egy kicsit a tüzet, hadd lássuk a galambom arcát, mikor beszél...

Gábornak nem volt kifogása: megcsóválta egy végén zsarátnok fahasábot, s úgy világítja meg a tömött fekete haját s a szemvesztő két gödröcskét, mely azon a piros arcon mintha feneketlen verem volna, hova a nyugalma, lelke odaveszett.

– Mondjad csak, édes szívem – faggatja Filcsikné –, hogy néz ki a Mária?

– Jaj, nehéz azt elbeszélni... Vakító fehér arc, aranyos szőke haj, egész vállára omlik, bánatos kék szemek, hófehér jobb karján, mely tövistől vérzik, egy kicsike gyermek édesdeden alszik...

– Az ám... a kis Jézus! Szakasztott így van lefestve az én imádságoskönyvemben...

– Meg a bodoki templomban! – teszi hozzá Gábor, s átszellemülve szívja magába Panna minden szavát; hogy jön, hogy távozik a Szűz, vakító fény övezi néha, máskor meg egyszerű kartonruha van rajta. De csak ő láthatja, ha egyedül van ott a Mária-fáknál.

– Hát ma meglátod-e? – kérdik.

– Nem tudom; álomban szokott híni – felelte Panna, aztán Gáborhoz hajolt, és a fülébe súgta: – De te azért csak gyere el, amikorra mondtam!

A tűz már nem égett, csak itt-ott pislogott egy-egy szikra a pernye alatt; az álom lecsukta lassanként a szemeket, távolabb is kialudtak a tüzek, az egész búcsús-nép, akihez jött, az Úr ölében pihent a téres tisztáson, mely az erdő alján elterült. Csend volt, csak a gózoni erdő zúgott balról, s a levegőben rebbenté meg szárnyát egy-egy éji madár. Emiatt pedig éppoly nyugodtan álmodhattak a hívők a vakító fehér arcról az aranyos szőke hajjal... mint amilyen nyugtalanul álmodozék ébren Csúz Gábor a gödrös, piros arcról a hollóhajjal.

A bodoki búcsús-nép, a tarjániak, belédiek, a túlsó oldalon pedig a jó Isten tudja, miféle népek fehéredtek körös-körül. Egy alak gyakran megmozdult közöttük, mintha errefelé kémlelne. Gábor látta, hogy ott is hánykolódik valami nyugtalan lélek, az sem tud aludni, az is a nagy semmit bámulja talán, mint ő. Hosszú, hosszú idő telt el, amíg vége megkondult fent a kálvárián a harang. Látta fölkelni Pannát az asszonyok közül, s eltűnni az éjben: várt előbb egy félórát, úgy volt neki meghagyva, s aztán ő is ellopózkodott.

Sietve ment az erdő tövisbokrokkal szegett gyalogútján, néha megállt a tuskéket kivenni lábaiból, s ilyenkor mintha lépteket hallana a háta mögött. Követi tán valaki? De ugyan ki követné?

Lihegve ért a Mária-fákhoz. Panna már várta. Ott ült a kút párkányán, fekete lebontott hajával játszadozott, s a csillagok fénye mellett nézte magát a kút vizében.

– Sokáig maradtál! Gyere no, ülj mellém! – suttogá lágyan.

Kigyulladt a Csúz Gábor szürke szeme, oda is ült mellé, de nem merte átkarolni.

– Miért félsz tőlem? Hajtsd a fejedet az ölembe. Te is az Úr híve vagy, megjavítottam a lelkedet. A Szűz Mária megengedte, hogy szeressük egymást.

– Igazán mondta? – hebegé a legény babonás áhítattal s mégis kételkedőleg.

– Isten a tanúm rá...

E pillanatban a hold tányérja mintha a földre vágódva összetört volna, és fényes cserepei szétesve bevilágították a selyemgyepet.

Hús szellő suhant át az erdőn. Gyöngye zörejjel váltak szét a gallyak s hirtelen összecsapódtak... S eléjük lépett a fák közül egy mennyei látomány, egy nő: vakító fehér arc, aranyos szőke haj egész vállára omlik, bánatos kék szemek... hófehér jobb karján, mely tövistől vérzik, egy kicsike gyermek édesdeden alszik...

– A Szűz Mária! – sikoltott Panna rémülten.

Gábor némán fedte el arcát kezeivel.

– Jaj nekem, Szűz Anyám! Ó, könyörülj rajtam! – verte mellét Panna kétségbeesetten, s leborult a földre. – Bűnös vagyok. A pénzedet loptam, nevedre hazudtam...

A szomorú arcú anya szelíden elmosolyodott.

– Semmi közöm hozzád, jó asszony! Nézz ide, Gábor, a kisfiadat hoztam el. Ott a népek között nem akartalak megszégyeníteni.

Akadozva és szemérmesen folytatta:

– Meglestelek... utánad jöttem, s itt megtaláltalak.

Gábor megdörzsölte érdes kezével a homlokát, s félénken közeledett a beszélő felé. A gyermek éppen most nyitotta ki szemecskéit s mosolygott.

– Megtaláltál, Kovács Maris, de nem is veszítesz el soha többé, ha megbocsátasz...

Maris nyájasan nyújtotta neki engesztelésül a gyermeket. Mohón kapott utána, de csakhamar eleresztette.

– Nem, nem! Hadd nézzelek még. Olyan nagyon szép vagy vele!

Két major regénye

Biz a szegény Gyuri odavan. Ott fekszik a bundán az eszterhaj alatt, már félig a síré. Sápadt arcán kerek piros foltok vannak, Szent Mihály lovának a kantárkari-kái. Az ínye is, akár a rózsa.

– Rossz jel! – mondják az ápoló asszonyok, kik ilyenkor tele vannak szóval, tanácssal. – Itt van ni. Az apák haragja átokká nőtt meg a gyerekeken. Szerelem lesz az oka, ha meghal... Hanem valami nagy öröm még tán segíthetne.

Az öreg juhász is azt gondolja.

– Ide hallgass, valamit gondoltam, Gyuri... Megteszem a kedvedért. Nem bánom, megteszem. Megalázom magam a Fekete major juhásza előtt. Tudhattam-e, hogy olyan nagyon szereted Boriskát? Gyerekek néztelek, észre sem vettem... nem akartam észrevenni. No, de most már ne búsulj, nem ellenzem tovább, megkérem a kezét.

Az aszkóros legény arcán mosoly jelent meg, gyöngye, bágyadt. Fejét fölemeli, s félkönyökre dől az ócska bundán. Az is új volt valaha és virágos...

– Még ma. Ugye, még ma, édesapám?

– Mihelyt a nyáját kihajtom az Ordasba, ott rábírom addig a bojtárra, míg én elszaladok a Fekete majorba.

A beteg hálás szemeket vet az öregre, s elmélázva kérdi:

– Mikor kerül kend vissza, apámuram?

– Naplemente táján... valamivel előbb, mint egyébkor.

– Nehéz lesz kívárni! – sóhajtott a fiú. – Hanem egyre kérem: van a Boriska apjának négy csengője... ösmerem a hangjukat... ha jól végezte a dolgot, ha a leányt ideadják, kérje el a csengőket, kösse a négy vezérürü nyakára, hogy én messziről halhassam.

– Úgy lesz, fiam.

– Attól a csengettyűszótul, érzem, meggyógyulok.

– Hallani fogod, édes fiam.

A juhász elment. Elment ahhoz a kegyetlen emberhez, akivel örökös ellenség. De hát miért is ellenségek tulajdonképpen? Eh, bolondság, a közös legelő az oka; két juhász legelteti egymás elől a fű javát, ebből aztán bosszúság lesz, bosszúságból harag, haragból gyűlölség.

Délben zörgetett be a Fekete major ablakán.

– Hallod-e, öreg fickó, Marci! Én vagyok itt, a Veres major juhásza, én, Koppantyú Demeter. Egy virágért jöttem.

– No hát gyere be, ha már itt vagy!

– Adod a lányt? Mi?

– Gyere be előbb, hadd lássam az ábrázatotat.

– Bolond vagy! Nem magamnak kérem. A fiamnak.

– Hát nem halt meg?

– Hiszen nem is beteg, csak gyenge.

– Azt mondják, szárazbetegségbe esett.

– Hazudnak – mondá Koppantyú Demeter mogorván.

– Pedig tegnap beszélte itt valaki, hogy haldoklik.

A Vörös major juhásza föl kacagott, de bizony erőltetve tette.

– Ostoba pletyka! Adod a lányt vagy nem?

– Nem adom, míg nem látom az ábrázatodat, te kevély kutya!

– Gyere te ki!

– Nem megyek. Én nem alázom meg magam.

– No hát akkor itt várlak meg.

Leült egy kőre az udvaron, hallgatta, mit suttognak az eperfa levelei, mit döngnek a méhek, mikor azt a sárga hímet viszik a csápjaikon... és nézte az Isten tehénkéit, amint kijönnek a rögök alul sütkérezni a napra.

Mégiscsak szép ez a világ tavaszkor. Hogy nevet, hogy örül a természet! Minden élet előlről kezdődik benne. Csak az az egy sorvad.

Fölugrott indulatosan, az ablakhoz ment, s újra megzörgette:

– Hát jól van, no!... bemegyek hozzád!

Megnyomta a pitvar kilincset, bement.

A Fekete major juhásza mereven az arcába nézett. Bizony össze-vissza volt az karcolva barázdákkal, mintha lerajzolnák láthatónak azt a szomorú képet odahaza. Nem volt már azon az arcon semmi kevélység, semmi gög, a Veres major juhásza meg volt törve.

– Hát jól van no! – mondá a Fekete major juhásza. – Odaadom a leányt. Isten neki... legyen a tiétek. Ő is bele fog egyezni.

– Hogy tudod?

– Az ő arcát is láttam tegnap és ma. Menjünk a kertbe, nézd meg te is, Koppantyú!

A kertbe mentek, de Boriska nem volt ott. Apja a nevét kiáltotta, de a tájék nem adott feleletet, csak az Ipoly locsogott bele a némaságba.

– Nyilván az Ipoly felé ment virágot szedni... Itt a nyomok a homokban.

Arra tartottak a füzesen át. A tégláégető felől hatalmas süldőnyúl szaladt egyenesen feléjük, s azután, mintha az útjukat szelné keresztül, az özvegy Gálné lucernása felé vágott rézsút.

– Rossz jel! – mondá a Veres major juhásza.

– Nini, a Boris kendője! Bizonyosan elaludt a bokor tövében.

De Borcsa nem volt ott, csak a kendője; az a gallyba akadhatott meg... Mégis különös dolog, hogy otthagya!

Most már a parthoz értek a juhászok. Az ereszkedőnél mintha két óriási tulipán nyílt volna ki a buja fű közül, éppen úgy piroslott messziről valami.

Odamentek. A Boriska piros karmazsin csizmája volt...

Az atya megdöbbenve kérde:

– Miért húzta ez le a csizmáját? Talán a lábát szorította, vagy talán...

A vén Koppantyú Demeter kiegészítette a sötét gondolatot:

– Vagy talán nem akarta magával vinni oda... oda, ahova ment...

A Fekete major juhásza lehajtotta fejét, és nem merte megkérdezni, hova érti. Szótlanul, megmerevedve néztek a vízbe. A pajkos Ipoly nem törődött velük, vígan locsogott tovább... de nem fecsegett ki semmit.

Pedig talán tudta, miért húzta le a piros rámás csizmát az a szomorú szép leány. Mert nem volt rá semmi szüksége: az angyalok mezítláb járnak odafönn...

Lábujjhegyen járnak a Veres majorban. Gyuri rosszabbul van, benn a szobában fekszik s hallgatózik: "Jaj, a juhok jönnek!"

Hiába magyarázzák neki az öregasszonyok, hogy még nincsen este, minduntalan ki kell nyitni az ablakot, maga lássa, hogy még teli kézzel szórja a nap a fényét.

De lassan megy az idő! Menjenek, nézzék meg, porzik-e már az út, érzik-e a nyáj?

De hisz még dél sincsen.

Nem bánja már ő azt, talán nem is érti. Egyszerre nagyot csuklik, feje erőtlenül hanyatlak a párnára, szemeit behunyja:

– Hallom a csengőket... – suttoja – hallom, hallom...

Édes mosoly pirosítja meg arcát, de csakhamar aztán kékes ónszín váltja föl.

...A csengettyűk mind közelebb, közelebb szólnak. Már az érkező birkák robaját is hallja. A négy selyeműrü vígan ugrándozik a nyáj előtt...

Behunyt szeme látja, még egyszer fölnyitná, de az már csak a fehérje; még egyszer szívná a balzsamos levegőt, de az már csak hörgés.

Este megjött a nyáj, szomorúan csilingel az egyetlen csengő. A négy vezérürü nyakán nincs semmi.

– Csakhogy megjöttél, öreg Koppantyú!

– Megjöttem, de nem szólnak a csengők, hogy a hangjuktól a fiam meggyógyuljon.

– Gyere be csak! Hallotta az már a szavukat délben, s meg is gyógyult tőle!

A "királyné szoknyája"

Regényes völgyeink, ha ti megszólaltok, ha odaálltok az emberek közé igazságot tenni...

Az öreg Bogát-hegy, ha kilép a ködből, a földszakadékok színes kavicsai beleavatkoznak a jó palócok dolgába. Erdők-mezők, tavak, folyamok, nádasok zordan beülnek a bírói székbe...

Mert úgy volt az... mindenki emlékszik. Sokszor negyven-ötven boglya is lett a "királyné szoknyáján" (amint a Gyócsi had híres réjtét hívják), mert olyan széles rét az a rétek között, mint amilyen széles a királyné viganója lehet (kivált vasárnap) a többi közönséges szoknyák között. Többet ér az az egy rét a Gyócsi család minden jószágánál.

De hova beszélek a Gyócsi családról, mikor tudvalevő, hogy Gyócsi Istók halála után Mudrik Mihályt állította maga mellé férjnek az asszony, s hogy íme, most a szemét ő is behunyta, az lett volna az igazságos: minden dűlőt, minden földet három egyenlő darabra osztani, az ingó-bingó jószágot azonképp; a porta pedig hadd lett volna a nyomorék Imréé, ő fizetné ki mint legöregebb és férfi két kiskorú hűgát. Gyócsi Esztert és a mostohaapjától való Mudrik Erzsit. Mert így szokás a becsületes emberek között.

Hanem a ház, a nagy rét is Erzsie lett. Gonosz apja az osztásnál megrövidítette, kijátszotta a Gyócsi árvákat, pedig a megboldogult, aki a vagyon volt, nekik is úgy anyjuk, mint az Erzsikéé. Teljes lehetetlen, hogy meg ne forduljon a sírjában!

Imre a Bogát-hegyet kapta. Éppen olyan púpos a jószága, mint a háta. Nyomorult egy irtvány, az bizony nem hozza meg a száraz esztendőben a vetőmagot sem. Esztert pedig odaszorította a Csipke dűlőbe; árok hátán árok. Legelőnek se jó, még a telekkönyvbe is úgy van beírva, hogy "hasznavehetetlen".

Minden jó lélek megbotránkozott a faluban, de a törvényes igazság meghagyta. Jól tudott beszélni Mudrik Mihály uram annak az igazságnak a nyelvén.

Nem is lehetett már ezen segíteni sehogy, hacsak még magához a királyhoz egy instancia?... De az is, ki tudja, milyen ember?

A nótárius meg is komponálta, olyan érzékenyen, szépen, hogy a kő is meghasadna tőle. De 'iszen okos ember a mi nótáriusunk, habár nem fogant is meg sehol a magasban ez a nehéz panasz.

Vígan jött haza Mudrik, de annál szomorúbban Gyócsi Imre a városból, ahol a tekintetes vármegye is kimondta, hogy úgy marad minden, amint van, Imréé a Bogát, Eszteré a kavicsos ugar, a "Csipke", Erzsie a selyemrét, a "királyné szoknyája". No, ez után a szoknya után fognak még csak bolondulni igazán a csoltói legények...

Hiszen az is testvére neki, de csak az anyjáról, azután ez a másik az elhagyatottabbik; szíve ehhez húzza. A maga dolgát nem bánna, rút is, púpos is, hasznát se vehetné a vagyonnak, aztán, ha a házból is kitudják őket maholnap, ő még beáll-

hat valahová cselédnek, de a szegény Eszter?... Oly kicsike, vézna; aztán istenem, hiszen csak gyerek még.

Fölemelte öklét. "Hej, ha most itt volna, aki koldussá tett!" Csordultig tele volt a szíve keserűséggel. Ha úgy kiönthetné, ha úgy elpanaszolhatná valakinek, ha ezek a hegyek, folyamok és bércek azt mind megértenék!

Haragoszöld színben mosolyogtak feléje távolról a csoltói rétek, amint ott haladt a poros úton a Bogát alatt. A királyné szoknyájának" mintha ránca volna, egymás fölé hajlik rajta hosszú hullámzó csíkokban a sugár s az árnyék.

Éppen a nap nyugszik, s még a vén Bogátot is hogy megaranyozza... Az ott rajta az ő vetése. Szép abban a hegyben az igyekezet. Elég hitványok ugyan a kalászok, de csak mégis megnőttek. A kék búzavirágok is éppen olyan szépen fonódnak közéjük, mint egyebütt.

Istenem, Istenem, de csak szép is ez a csoltói határ! A paradicsom is nehezen lesz ilyen...

Igaz, hogy az övé belőle a legcsúnyább rész, ez a kopár hegyhát, de hát mégis csak van valamije benne. Aztán nem is olyan rossz az, ha jobban meggondoljuk, csak jól kell művelni. És legalább a víz nem viszi el, ha terem rajta valami.

De már az Eszter jussa, az csakugyan nem ér semmit, azt még szántani sem érdemes.

Olyan innen az a széles nagy ugar a mezsgyén túl, mint egy odacsapott csúf folt valami zöld ünnepi köntösön, szemet bántó, szomorú: szakadékaival egy mindig terjedő seb az anyaföld testén.

Amint odább mellette vinné útja Imrét, megállott, megnézte még jobban.

Bizony csenevész egy tartomány! Nem terem itt meg semmi, csak az árvaleányhaj teng a szakadékok partján. A szegény kis Eszterkéé is épp ilyen fehéres...

De nini, milyen szép fűbokor nőtt odalenn a kavicsok közt! Milyen buja kövér, s hogy ránevet Imrére! A "királyné szoknyáján" sem terem ennél különb, még annak is legszebb fodra lenne. De hiszen van ennek a földnek ereje, ha akarja. A cukorrépa is lám, hogy nekiindult a túlsó végben... Nem kell ezt a földet mégsem lebecsmérelni.

Lement az árokba, megsimogatta a bokrot. De puha, de kedves, mint a selyembársony! Ugyan beszélgetnek-e néha ezek a fűszálak? Hát már miért ne beszélgetnének?...

Aztán olyan furcsa az, ha valami durva láb letapossa őket, meggyűri, összegázolja, reggelre azért megint csak felkelnek, mintha sohasem lett volna semmi bajuk. Mégis különös az, hogy ezek a picike, gyenge füvek erősebbek az embereknél...

Patkós csizmái alatt megcsördültek a kavicsok, a jó, agyagos palóc föld szép, színes kövei. Hát biz ezeket nemigen szokták gyűrűbe foglaltatni, hanem azért mégis nagyon szépek. Az emberek a hibásak, nem a föld. Az csak olyan jó szív-

vel adja ezeket is, mint az aranyat, ezüstöt, csakhogy mi nem becsüljük meg, mert nem tudjuk kitalálni a hasznukat.

Pedig már az is milyen nagy jószág a földtől, hogy míg odafönn a tótok között nagy szürke kövekkel béleli meg magát, amikkel azoknak annyi bajuk van, itt, mintha kedvezni akarna, apró, tetszetős kavicsokat hány ki.

Imre lehajolt, és teleszedte a szüre ujját. Volt azok közt kék, sárga, piros és aranyszínű. A szakadékban alatt egy nagy fekete kőnek látszott a csücske: amint sarkával ráhágott, lehámlott belőle egy darab, azt is a többi mellé tette. Jó lesz a kis Eszternek otthon játszani.

Megkönnyebbülve folytatta útját hazafelé. Egészen megbiztatta a hegy meg az ugar. Hiszen csak rájuk kellett nézni, hogy megelégedjék velök. Még tán jól is van az úgy, hogy Erzsé lesz a selyemrét. Maholnap meg talál halni az apja, nem marad senkije, ő pedig csak itt lesz azontúl is a húga mellett. Aztán Eszter arca is sokkal szebb, kevesebb ráadással jut annak idején főkötő alá. Bizony Isten, jól van ez így, ahogy van!

Úgy elgondolkozott, hogy észre sem vette az öreg úri vadászt, ki a hegy felől közelgett, csak mikor már megszólította:

– Jó estét, fiam! Hova való vagy?

– Csoltóra.

– Akkor azt is tudod, kié ez a hegyhát?

Imre elmosolyodott. Egészen egyenesen mégsem veszi magára, nincs vele mit dicsekedni.

– A Gyócsi Imréné – mondta kelletlenül.

– Úgy nézem, szántónak használja. Arra ugyan nem lehet valami nagyon jó.

Imrét bosszantotta a lenéző hang. De bizony csak nem hagyta bántani a Bogátot.

– Maradhatós biz az, egészen maradhatós.

– Hát az út milyen tőle a belédi üveghutáig?

– Csintalan, majd mindig csintalan...

A vadász dűnnyögött erre valamit, s mert éppen a faluba értek, elválóban kérdé:

– Hol lakik az a Gyócsi?

– Itt a mostohaapjánál. Én magam vagyok az – vallotta be pirulva.

– Akkor veled alkuszom meg.

Imre nem bírta elgondolni: mire, s álmélkodva nézte, amint az idegen úr igazán utánajött a házba.

Mudrik otthon volt már, mert ő kocsin jött.

Gyanús szemekkel kémlelte az idegent, attól tartott, valami prókátort hozott magával a fiú. Hanem hiszen jókor hozza már...

Erzsike a mézeskalácsaival és a fabábuival játszott. A két évvel idősebb Eszter az asztalon könyökölt, és sóvárgó szemekkel nézte a húga kincseit. Neki nem jutott semmi a vásárfiából.

Szép kék szemecskéi a bátyja felé fordultak panaszkodóan, reménykedve, várakozólag.

A púpos észrevette, s a kedvetlenség felhője futott át az arcán. Nem is hallotta, hogy az idegen mit beszél. Mudrik Mihály őkegyelme felelget neki.

– Micsoda? A Bogát-hegyet akarja megvenni a mostohafiamtól? Megbolondult az úr? Hallod-e, Imre, meg akarja tőled venni a Bogátot. No, felelj hát neki.

Aztán nevetve csapta össze a tenyereit. No, ugyan pompás domínium az! Ugyan mit adna érte az úr?

Imre maga is nagy szemeket meresztett, s zavarodottan makogá:

– Nem adom a hegyemet... dehogyan adom. Hiszen úgysem venné az úr semmi hasznát... Én pedig megszerettem, igazán megszerettem.

Eszébe jutottak a kavicsok, amik a szüre ujjában vannak. Elmosolyodott, megörült nekik, s hamiskás hunyorítással magához intette Eszterkét.

Az tündöklő arccal szökött oda, s kezeivel összefogta a köténykéje alsó szélét: csak belefér talán, amit Imre bácsi hozott.

Kirakta a köveket egyenként. Félénken nézte, tetszenek-e hűgának. Hogyne tetszenének.

Tapsolt örömeiben, vagy talán azért is, hogy az Erzsi figyelmét odavonja, mintha azt mondaná: "Látod, mim van nekem!" Aztán ő is visszaült az asztalhoz, eleinte húzódozva Erzsitől, messzire. Idegenül, irigykedve méregették az egymás játékaikat, melyik ér többet, de mind a kettőnek látszott a tekintetén, hogy a fagy nemsókára fölenged.

– Ejnye, fiam, ide hallgass hát... – szólt a vadász türelmetlenül. – Nem jöttem én ide tréfálni, komoly vevő vagyok... a belédi gyáros.

– Az a gazdag ember – vágott belé élénken Mudrik Mihály –, akié az üveghuta meg a nagy majorság?

– Éppen az üveghuta hozott ide. A Bogát földjére szükségem van az üvegcsináláshoz. Eddig négy mérföldnyiről hozattam az anyagot, mert nem tudtam, hogy a Bogát gyomra is viselőcs vele. Ma megvizsgáltattam. Nekem az a hegy sokat ér, mert közel van. Megveszem tőled jó pénzen.

Mudrik arca olyan vörös lett, mint a skarlátposztó, de annál halványabb az Imréé.

– Nem tudok én megválni attól a hegytől – szólt restelkedve. – Nekem jutott, legyen az enyém.

– De ha jól megfizetném?

– Nem adom én azt még talán...

Gondolkozott, micsoda nagy dolgot mondjon:

– ...Még tán ezért az egész határért sem.

Az üveghutás elmosolyodott. – No jó, jó... látom, hogy igazi palóc vagy... odanőtél a röghöz – akkor hát kiveszem árendába. Vagyis csak a belsejét. Szánthatod, művelheted a tetejét, adok érte évenként ötszáz forintot.

Most már Mudrik Mihály sápadt el az irigységtől, s Gyócsi Imre pirult el az örömtől. Hiszen annyi pénz együtt talán nincs is a világon! Ötszáz forint! Még a "királyné szoknyája" sem ér talán annyit. Micsoda gazdag menyasszony lesz ebből a...

Eszterke volt az első gondolatja.

– Eszterke! No, ne vess há! Gyere ide, lelkem!

De az Eszterke nem nevetett, makrancos képet vágott. Hogy ím, az egyik kavicso a szájába vette, és megnyalogatta, kisült, hogy nem cukorból van.

– Hisz ezek kövek! – sóhajtá elpityeredve. – Egye meg őket.

S durcásan vágta földhöz valamennyit.

Hát az egyik, a fekete kő éppen odagurult a hutás lábaihoz.

Fölvette, megkopogtatta az ujjával, a pápaszemén keresztül is még egyszer megnézte.

– Ejnye, de finom fekete kőszén ez! Honnan hoztátok?

– A kishúgom földjén egy nagy darab kőből törtem. Tele van annak a belseje ilyenekkel.

– No, fiam – mondta a hutás fölgorva –, tudod-e, hogy ti gazdag, de nagyon-nagyon gazdag emberek vagytok?!

A lányka, aki csak most lett figyelmes az idegenre, abbahagyta a sírást, és bámmé-szan nézte ősz haját, hosszú fehér szakállát. Hallott ő már valahol a mesékben ilyen kinézésű emberekről.

Imre pedig behunyta a szemeit, s nehogy fölbredjen, nem merte kinyitni sokáig.

Pedig kinyithatta bizvást, mert szín valóság lett a dologból. Hisz mindenki tudja, hogy történt, hogy nyitották meg a csoltói kőszénbányát. Sőt, a magvát is kitalálták... mert nem ostoba nép az... tud ez gondolkozni, ha akar... s van ám a várme-gyénél is nagyobb hatalom... akármit mondjon is Filcsik uram, aki istentelen po-gány ember.

Hegyek, folyók, völgyek vették itt kezükbe ezt az osztálydolgot.

A Bogát meg a "Csipke" még szelídek voltak. Mudrik Erzsi réjtjét nem bántották, a Gyócsi árvákat csak fölsegítették.

De a Bágy kegyetlen. (Ámbátor sokszor füstölög a Bogát is, hátha az húzza le neki a felhőket?) A Bágy négy álló évig egymás után öntötte el a réteket, s akkora nádast növesztett a "királyné szoknyáján", hogy évről évre bizvást eheti a rozsda otthon Mudrik Mihály uram kaszapengéjét.

Szegény Gélyi János lovai

Előbb a Bokros aranyszőrű nyakát csinosítja ki bent az istállóban a gazda tengeriharaszt pántlikával, majd a Tündér éjfékete sörényét fonja be, azután sorba a többiét.

Megérti a négy okos állat a parádét... a csörgőket is a kantárhoz kapcsolják... éppen mint tavaly ilyenkor, mikor a szép özvegy molnárnét, Vér Klárát hozták a házhoz, s olyan kevélyen hányják-vetik a nyakukat, mintha a vicispán háttaslova volna valamennyi...

De ha volnának bár magáé a nádorispányé, hogy aranyrácsból etetnék rózsaszín levelével, ezüstvályúból itatnák a gózon szent kút vizével, mégsem lehetne olyan jó dolguk, mint a Gélyi János keze alatt.

Maga nevelése mind a négy, a szemei előtt nőttek fel ilyen gyönyörűségnek, ő gondozta, fésülte őket éber szeretettel, megmosta a zabot, de meg is rostálta, mielőtt od'adta volna, kiszedte a szénából, sarjúból, ami nem jó ízű, takargatta őket télen meleg pokróccal, nyáron megúsztatva, kiscsikó-korukban meg is csókolgatta.

Most már nem csókolja, mióta menyecske került a házhoz, mégpedig az a bizonyos, a régi szerető, mert másé volt már egyszor, kétszer lett édessé...

Most már nem csókolja, de azért él-hal értük most is, és nem adná négy lovát tizenhat csoltói, bodoki ménesért.

Pedig ha van valami nagy dolog a világon, mind morzsa csak a Csoltó, Bodok dicsőségéhez mérve. Kilenc vármegyében tudják, ötvenkettőben mesélik a lovak szép növését, vékony lábaikat, módos csípőiket, gyönyörű nyakukat.

Ahol egy nagy úr van, Csoltóra, Bodokra jön négyest válogatni a parasztoktól, és bizony megesik ilyenkor... legalább az öreg Csillom Pál megmondta egykor a belédi grófnak, mikor nősült, hogy de bizony abból a házasságból semmi sem lesz tavaszig, mert az én kiscsikóm még fiatal, és a Péri Jánoséra is korán volna a hám; egyebütt a világon pedig nincs ilyen ló.

...Bezzeg van már most, elleste a tudományukat Gélyi János, s olyanná nevelte ezt a négy csikót, hogy mikor végigröppülnek Csoltón, Bodokon, kiszalad a falu a csodájára, s elsápadnak az emberek az irigységtől.

...Ahogy befonta a sörényüket, felrakta rájuk a szerszámot. Úgy be volt csomózva az egyik hámistráng, hogy alig bírta kioldani. A négy tüzes csődör nyugtalanul rakosgatta szép, karcsú lábait, s csapkodott a farkával ide-oda.

Az istálló ajtaja ki volt nyitva, s szép pirosposzsgás menyecske jelent meg benne – de nem vette észre Gélyi Jánost: a Ráró nyaka és a szénatartó eltakarta.

János se vette észre az asszonyt, de nemsokára hallotta suttyogó hangját oda-künn... szaggatott szavakat, amelyeknek értelme is alig volt, mire hozzá értek.

Vajon kivel beszélget?

"Mondja meg neki, a lagziba én is elmegyek, de aztán... nem tudom még, mi lesz..."

Ez a Klári szava volt, tisztán hallotta. Aztán egy cserepes, nyöszörgő, köhécselestől kísért hang felelt, ki tudja, mit, nem lehetett megérteni. Hanem a Klári suttogását ismét megértette.

"Két mályvarózsa lesz a mellemen, legyen ott... legyen a kenderáztatóknál."

János kiejtette kezéből a Ráró kantárját, nagyot csördült a dobogón a sok karika meg a zablá, de nem hallotta... nem azt hallgatta.

"Ha a piros rózsát ejtem ki a kezemből az útra, akkor maradjon, ha a fehéret, akkor jöjjön."

Gélyi János alig bírta felszerszámozni a negyedik lovat, elszorult a szíve, megszibadt a keze, mindent visszajárul tett. Sötét sejtelem nehezedett a szívére. Hallotta ő már valaha ezt a szelíd hangot ilyenek!

Eh, bolondság! A szavak is megijesszék? Aminek teste nincs, annak az árnyékát lássa? Fekete gyanúnak fehér ágyat bontson?

Nyugodtan vezette ki a felszerszámozott lovakat megitatni. Klári éppen akkor kísért ki a kapun egy töpörödött öregasszonyt.

– Ki volt az az ördögök nagyanyja? – kérde a fiatal gazda féltréfásan.

– Vőnekiné, a templomsorról.

– Mit keres nálad az a boszorkány?

– Egy kis élesztőt kért szegény.

– Hüm! Hát kenyeret dagaszt ökgyelme?... No de most már siess felkészülni, Klári! Mindjárt indulunk.

A könnyű szekér már ki volt húzva a színből, s megkenve állt az udvaron, egy perc alatt be volt fogva. Felültek.

János meglegyintette az ostort a négy tüzes állat fölött, s azok prüszkölve, ziháló orrlyukkal, aprózó táncban indultak ki az udvarból.

Végigtekintett rajtuk, s amint elnézte azt a négy formás főt, mely hol a szügybe vágódik, hol fölhajlik nagy kényesen, a rézkarikák a szerszámon, amint csillognak, tündökölnek, a cifra sallang hogy körülropködi nyúlánk derekukat, és az acélpatkó, amint meg akarja lábuk alatt gyújtani az anyaföldet, szíve megdagad örömében.

De jó is, hogy oda nem adta a négy lovat senkinek, pedig hányszor kérték. Csak nemrég is négyezer forintot rakott össze Bodok, Csoltó, hogy megvegyék, és agyonüssék a határon.

Hadd vesszen magva a különb fajnak!

De a lovakról egyszerre leesett a tekintete a felesége szép piros arcára, hófehér keblére, hófehér keblén a két mályvarózására, pirosra, fehérre.

Megmondta... így mondta.

Kieresztette az ostort Gélyi János, röpült a négy ló, ágaskodott a gyeplős és az ostorhegyes, a szépasszony rózsás tenyeréből ernyőt csinált hamis szemeknek, merengve nézte a vidéket, s ő is röpült.

– Nem is hittem, János, hogy elviszel, tudom, hogy nem szívesen teszed... mert még a rossz nyelvek nem teltek be velem, aztán meg...

Megvárta Vér Klári, hogy az ura szóljon, kérdezzen, de az is a vidéket bámulta, a szaladó réteket, a közeledő kenderáztatókat, melyek úgy csillogtak zölde vizükkel, mint valami gúnyos szemek, s messzebb a hegyszakadékokat, ezeket az öblös, nyitott koporsókat.

– Aztán meg azt gondoltam, hogy mivel a holnapi vásárra készültél, a Csillomék lakodalmáról egyenesen oda indulsz.

Még erre sem felelt Gélyi János. Csak hadd jöjjön még közelebb az az asszony a töviseivel.

– Ej, beh kényes lett kend! Beszélni is restell. Hogy lesz hát, hadd hallom? Itthagysz-e azalatt, vagy magaddal viszel?

– Otthagylak – mondá kelletlenül. – Úgyis három napig tart a lagzi.

A kenderáztatóhoz értek. A dűlőúton ott mendegélt Csipke Sándor a tulipántos szűrében, az ünneplő kalapjával, s úgy tett, mintha csak véletlenül fordulna meg a kocsirobogásra – pedig azt még a föld is megérzi, ha a Gélyi János négy híres lova jön.

De mit most a lovak!... A felesége arcát fürkészi. Ni, hogy csillog a szeme, ni, hogy odanézett a nyalka legényre, epedőn, lopva, hosszan vetette rá édes tekintetét.

...S jaj, kiesett kezéből, nincs többé mellén a fehér mályvarózsa.

Ereszté a gyeplőt ellankadó keze mindig jobban, jobban... mint a siető szél, ha felhőket vinne, vágatnak szilajon Gélyi paripái; nem is paripák már, a szörnyű sebesség összegyúrja őket egy fekete szárnyá, amely röpül... röpül... Nem is szárny az, de a megvadult halál!

– Irgalom, segítség! Ó, tartsd azt a gyeplőt! – sikolt fel Vér Klári. – Itt a hegyszakadék, jaj, ott is egy örvény!...

– Verjen meg az isten; de meg is fog verni!

– Ó, tartsd azt a gyeplőt, édes uram, férjem!

Tartotta is, de csak míg kioldta rajta a bogot. Csettentett a szájával, s egy lóriasztó szisszentést hallatott:

– Gyi Tündér! Ráró!

Aztán odahajította két kibontott gyeplőszárát a Bokros és Villám nyaka közé...

A gyerekek

Mikor megindultak a menyasszonyi háztól, a malomzúgóig ért a nászmenet, olyan hosszú volt, mivelhogy híres két mágnásfamília került össze: a néhai Csillom János Józsi fia Bodokról és a kartali Major Jánosék Anna leánya.

Kilenc szekérben ült csupán a násznép, a tizedikben a Gilagóék bandája. A legutolsón a tulipántos ládákat hozták meg az ágyat. A legelső kocsin a menyasszony ült fehér koszorúval, mellette lovagolt hóka lován a vőlegény.

Hanem mikor a bodoki köves határba értek, megbotlott a Csillom Józsi lova: pedig nem vak, de meg lámpás is van a homlokán. Mégpedig úgy botlott, hogy a lovas maga is lefordult róla a hóba, mert ha alácsúszott a nyereg, hiába volt kezére csavarva a kantárszár.

Leesett; az ügyetlen állat ráhágott a dolmányára is: alig tudott föltápszkodni, s mi tűrés-tagadás... megütötte magát a fagyos rögökön, és elkezdett keservesen sírni.

A kis menyasszony csak nézte, nézte egy darabig, és mert mindenki nevetett, addig-addig csucsorította a száját ő is a nevetésre, hogy egyszer csak eltört a mécses... elpityeredett.

Józsi nem mert többé lóra ülni; menyasszonyához kíváncszott a kocsiba. A lovat odakötötték a saraglyához. Még kevélyebben vagdosta fel kendős fejét, míg bent a gyerekek érzékenyen ríttak, ami aztán lassanként csendes, pihegő zokogásba ment át.

Homokos Pálné, Filcsikné és Felsővégi Kapor István – aki nagyobb pletyka a vászonnépnél is – gúnyosan nevelték ezt a dolgot.

Hát még ezek is házas emberek! Ó, hogy is lehetett két ilyen tacsót összeadni! Az egyiknek bábu kellene még, a másiknak papirossárkány, nem feleség... Vagy ha mégis meg akarta házasítani a gyámja, kerestek volna neki olyan párt, akinek már megjött az esze. Ott van, teszem azt mindjárt a szomszédban a nagyobbik Péri lány... azzal jár jól valaki.

Hiszen szép, szép a menyasszony, akár a gyöngye majoránna; a legényke is nyúlánk, jó növésű, mint a rozmaringszál, össze is illenének valamikor, de most még – uram én Istenem! – mi lesz ezekből, ha majd a lakodalom után hazamegy Majorné asszonyom meg Seregély uram, a gyám, s magukra maradnak a nagy Csillom portán?

Hát bizony az lett belőlük, hogy egész nap csókolóztak, s mikor a zajos násznép elszállingózott, még elevenebb lett a ház az ő nevetésüktől és ajtócsapkodásaiktól.

Uzsonna táján jutott csak eszükbe, hogy még nem is ebédeltek.

– Annácska!... No, ne szaladj hát! Nem a csókod kell... Tudod-e, hogy még ma nem ettem?

– Az ám – mondta az hüledezve –, én sem, Józsi, én sem ettem.

– Tudsz-e te főzni? – kérde a férj aggodalmasan.

A kis Anna elgondolkozott; fehér homlokát asszonyosan ráncba szedte, s a jobb kezét méltóságteljesen csípőjére szorította.

– Hát hogyan tudnék! – felelt vontatottan, s lángba borult arccal osont ki a konyhába.

Egy félóra múlva már bent volt a leves. Belemerítette Józsi a kanalat, de az első kortynál elsápadt, felugrott.

– Megmérgeztél! – sziszegte halálra váltan.

– Ó, én szerencsétlen! Nem tudok én semmit. Jaj, minek is vettél el!

Nagy ijedelemben voltak a kicsinyek, amikor éppen benyitott özvegy Tél Gáborné, s megízlelve az ételt, kitalálta, hogy ez bizony nem mérge, hanem igazi só helyett timsót vett ki a pohárszékből a menyecske, s azzal sózta meg a kis gyámoltalan a ciberelevest.

Híre is ment, de nyomban, ennek a szegénynek a faluban, s az lett a következménye, hogy Télnét meg kellett fogadni főzőasszonynak: negyven váltó forint, tizenkét rőf vászon és egy pár fejelés gyertyaszentelőkor.

Meg is érte volna a summát, mert meg tudta adni a savát-borsát az ételnek, meglátszott, hogy a főtisztelendő esperes úrnak főzött hajadon korában – csak ne lett volna olyan nagyon kötekedő és goromba! Alighogy megmelegedett a portán, mindjárt ő lett úr mindenben, kifogott az együgyű fiatalokon.

Féltek tőle, mint a tűztől. Pletykának, háborúnak ő volt a szítója. A faluban ő hordta szét a híreket, s amennyit vitt, annyit hozott. Pedig minden híre egy-egy éles tövis volt, vagy ha nem, ő idomította át olyan ügyesen tövissé, hogy ahova szúrt, vérig hatott.

Túrték a gyerekek egy ideig, s lopva sompolyogtak be a házba vagy ki a házból, nehogy szóba álljon velük, de végre a rossz bánásmód az ő ártatlan szíveiket is csordultig töltötte meg keserűséggel Télné iránt.

– Ha az én jó anyám itt volna! – sóhajtott fel Anna nemegyszer.

– Hát akkor ugyan mi lenne?

– Útilaput kötne a talpára. Mert az én anyám nagyon hatalmas asszony ám, Józsi...

– Ejnye, hogy az nem jutott eddig is eszünkbe. De ha késett, nem múlt. Meg mered-e tenni?

– Én. Már hogy én? – selypíté Anna húzódozva.

– Éppen, hogy te. Az asszonyok dolga az ilyen.

– Az asszonyoké? Jól van hát. Holnap elküldöm.

Dehogy küldte, dehogy. Sőt, mert észrevette Télné, hogy forralnak valamit, még házsártosabb lett: ember, állat nem maradhatott nyugton miatta. Gazdáját kamasznak nevezte, apró gazdasszonyát veréssel is fenyegette.

– Hát mégsem kergetted el!... – szölt Józsi szemrehányóan. – Látod... látod!...

Annácska megint sírva fakadt, odaborult a Józsi nyakába, és behunyva szemeit szelíden suttofta:

– Ne kívánd azt tőlem, Józsi! Nem merem... nem tehetem. Te vagy a férfi...

– Meg is mutatom! – vágott közbe Józsi kevélyen.

De bizony csak a szónál maradt ez is. Addig-addig halogatta holnapról holnaputánra, míg egyszer csak eszébe jutott az Anna anyja.

– Eredj érte, kis pehelykém... Ő majd elküldi a cselédet.

– Hova gondolsz? Egnapi út, ebben a nagy hidegben.

– Nem lesz semmi bajod, úgy betakargatlak. Holnap itthon lesztek.

– Jó, nem bánom, de a csengőket is föltesszük a lovakra.

– Majd bizony! Én a csengőimet nem adom koptatni.

– Én pedig nem megyek a csengők nélkül – durcáskodék Anna –, inkább maradjon hát a Télné; úgyis jó asszony az... hála Istennek, hogy itt van.

De mi ilyenkor a harag, ha nem bárányfelhő?

Eső se lett belőle, úgy múlt el hirtelen.

Anna elutazott az anyjéért, s másnap, mint mondva volt, estefelé be is robogott Csillomék portájára a csengős szán.

Előre ugrott le a menyecske, s beszaladt a férjéhez:

– Jaj, elhoztam!... Fussunk el messzire. Siessünk a kertbe, mert mindjárt elkezdi.

Azazhogymár kezdte is. Még alig, hogy kikászálódott a nagy bundából, már fenn a kocsin rágyújtott:

– Ej hó! Hol az a személy? Hadd lássam azt az áspiskígyót! Majd mindjárt megmutatom én neki az utat innen! Hej, Télné, vén Télné! Jöjjön csak ki!

A gyerekek összebújtak a kertben egy dértől csillogó ribizskebokor mögött; orcáik egymást érték, s nem a hideg csípte, de az ijedelem, az izgatottság festette pirosra. Lélegzetük elállt, szíveik hangosan dobogtak.

– Hallod? Jaj, hallod-e – suttofta Anna. – Istenem, Istenem, csak szerencsésen végződne ez a rettenetes nap!

Hova lett Gál Magda?

Van is mit dicsekedniök a bodokiaknak a savanyúvizükkel! Ha megszoktuk az édes vizet, hát isszuk az édes vizet, és nem vágyakozunk a savanyúra. Víz, víz! Hiába állították oda a határőrző Szent Vendelint a csevice háta mögé, több galibájuk volt már vele, mint amennyi gyönyörűségük.

Igaz, hogy jó erős víz, a verebet, fecskét, ha nem magasan röpül fölötte, megkábítja, megfojtja, úgy, hogy az halva bukdácsol bele a levegőbe. Sok apró madárnak lett a temetője. Mert minek jár alatt, aki magasba termett.

Az se utolsó dolog, hogy mikor csépelni mentek erre nagy rajokban a brezinai tótok, az egyik, aki megszomjazott közülök, széles kalapjával merített belőle, s úgy ivott egy nagy kortyot.

– Emberek! – mondá hüledezve. – Bor, vesszek meg, ha ez nem bor.

Megízlelték egymás után. Persze hogy bor, csakhogy nagyon meg van keresztelve.

Mohón nekiestek erre, s abban a tudatban, hogy csakugyan borban dúskálnak, becsíptek a tótok, s olyan táncolást, dalolást vittek végbe a kút körül, hogy egész Bodok összeszaladt a csodájára.

Hanem aztán volt emiatt a kút miatt "hiba" is. Mikor azt a határigazítási pört vitték a majornokiak ellenük, s megnyerték a felső réteket, úgyhogy immár a kút is az ő határukba esett, a prókátor felszámította az eddigi haszonélvezetbe a savanyúvizet is, melynek használata huszonzét esztendő óta naponta egy váltó forintnyi hasznat eszközölt minden bodoki ember egészségi állapotában, minélfogva most ezen kártétel egy kerek summában léssen visszatérítendő a majornokiaknak.

No, ha ezt így ítéli meg a tekintetes vármegye, nemcsak az egész határ úszik utána a kútnak, de a hajszálaik sem az övék többé.

A rétet már nem sajnálták, a Szent Vendelinen is segítettek, rávésetve, hogy: "Ezen Szent Bodok helység költségén emeltetvén, ámbátor most kápolnástól, mindenestől a majornoki határban vagyon, mindazonáltal a bodoki határra ügyel fel", de bezzeg a kút, vagyis az újonnan támasztott követelés miatt nagy rémület volt a faluban.

Nem is tudom, mi lett volna a vége, ha észre nem térnek, s nem fogadnak ők is egy ügyvédet, aki megint visszaperelte a régi határt.

De ha elmúlt a veszedelem ez úton, volt még az ördögnek is erre egy gyalogösvénye.

Mert tisztesség minden pártának, ha fényes, de hiába hímeznénk-hámoznánk, ami úgy van, úgy van, a bodoki lányból sose lehet egyéb, mint legfeljebb bodoki menyecske. Más faluból való legény ide ugyan nem téved kérébe, de még bodoki ember is, ha szerét teheti, idegen helységből hoz magának asszonyt.

Olyan vékony itt a fehérnép erkölcsé, mint a suhogó nád, koronája hajló, töve mocsárba vész. S ennek is csak, váltig bizonyítom, az a kút az oka.

Színes korszokkal odajárnak a lányok, arra várják őket a legények. Az a savanyú kút az oka sok édes találkozásnak, sok keserű megbánásnak.

Cifrán kiöltözve, ropogós szoknyában, begyesen, kacéran, nyíllal a szemükben úgy húzódnak át, mint a pávák. Az ördögé már az, aki ezt az utat egy-két évig járja.

Ott van, hogy ne is említsem Vér Klárát, Péri Juditot, elég abból a szelíd Gál Magda esete. Mert nem úgy volt ám az, ahogy Gálné, az édesanyja hiszi meg beszél... Az ilyen öregasszonynak már létra van a szívéből az eszéhez!

Amilyen pirulós, szégyenlős, hisz gyerek még a Magda, bizony csoda esett, hogy úgy egyszerre rákapott a kúthoz való járásra.

Akkor volt az, amikor azok a lókupecsek tanyáztak a faluban, s itták az áldomásokat a kocsmában. A leghetykébb köztük valami Sás Gyuri, ki-kikacsingatott, kijött az ajtó elé is, némelykor pedig útban találta a kis Magdát.

Csinos fiatalember volt. Minden esztendőben megfordult itt egyszer, s a legjobb lovakat veszi össze. Néha tíz darabot, máskor nyolcvanot is. S erről lehetett megtudni, csinálnak-e vagy se háborút az idén a királyok?

Özveggy Télné mondja, hogy nagyon szemügyre vette azt az éretlen gyereket, a Gál Magdát... Tegnapelőtt este szóbeszédbe álltak, tegnap már meg is csipkedte. Igaz, hogy Magda ráütött a kezére, de ma már összecsókolta – s az igaz, hogy rá sem ütött a szájára.

No de a Télné szava nem jár komolynak, kivált a Magdára nézve, mert nem olyan nevelés, sem nem olyan fajta... anyja is becsületes asszony annak, s pórázon tartja.

Hanem hogy annyi savanyúvíz fogy egy idő óta a háznál, az mégiscsak gyanús volt egy kicsit. Azon a bizonyos napon is háromszor volt Magda a kútnál. Nem volt odahaza maradása, nyugta, ami a kezeügyén megfordult, mind visszajárul volt megtéve.

Gálné asszonyom csak úgy szikrázott a haragtól.

– Már megint azt a korszót nyaggatod? Hova szaladsz már megint? Micsoda dolog van neked örökösen annál a kútnál? Azt szeretném én tudni, hé?

Lángba borult a kis Magda fehér arca. Egy szót sem tudott volna kiejteni a világtól.

– Veted le mindjárt azt az ünneplő ködmönt! Ejnye, te, erdei gyík, hogy mered azt a selyemkendőt a nyakadba venni? Hát hétköznapra való az tisztességes emberek gyerekinek? Hányd le, de mindjárt! Nem vettem én azt sem az alsó végnek, sem a felső végnek. Hanem vettem az Úr házába, vasárnapra. Az Úrnak teljék az ő szent kedve abban a selyemkendőben...

Magda elpityeredett, s félénken, reszketve hányt le magáról a ruhákat.

– Most pedig takarodj a szemem elől... Hanem azt mondom, össze ne törd azt az újdonatúj fehér korsót... Uram, én Istenem, ez már harmadik korsó húsvét óta... Mert ha te azt a korsót összetöröd, vissza ne kerülj ide többé! De vissza ne jöjj, mert amilyen igaz, hogy én vagyok az özvegy Gálné, olyan igaz, hogy összetöröm a csontjaidat! Hallod-e, hej, vesd le még azt a csizmát is!

Hosszú, fekete hajából a selyempántlikát kifonta, a szép kis csizmát is levetette. Úgy, mezítláb ment el, mint a zsellérlányok. Gondolkozott, hogy tán el se menjen, de azért mégiscsak elindult. Önkéntelen vitte ahhoz az átkozott kúthoz a lába, jobb, ha mondom: szíve.

Alkonyodni kezdett. Csuri Jóska, a bakter, éppen ott guggolt a falu végén a haranglábnál, csak azt várta már, míg a tiszteletes uram tehenei beérnek a csordával, mert ezeknek a megérkezésüktől függ vala az estének pontosan való elharrangozása Bodokon.

– Hova igyekszel, kis Magda?

– Vízért, Jóska bácsi! Hogy van kigyelmed?

– Köszönöm, húgocskám. Hát csak úgy, hogy sehogy se legyenek, még sohasem voltam. Az a legnagyobb bajom, hogy elvesztettem a pátrónusaimat, ezeket a lókupeceket.

– Elmennek? – rebegé Magda akadozva. Pedig érezte ő azt, hogy elmennek.

– Amott indulnak, ni... Csak azt az egyet neheztelem tőlük, hogy az én lovamat nem vették meg... pedig olcsón adtam volna.

– Miféle lovát? – kérde Magda, de már tükön állott.

– Hát az enyimet, Magdácska... A Szent Mihály-lovát, hehehe. Azt kínáltam nekik, hihihii!

– Maga mindig bolondozik, Jóska bácsi! – kiáltá oda a lány, s a legrövidebb kerülő úton, a Csilloméék szérűskertjén át, futott ki a rétre a "savanyú kút"-hoz.

Mikor odaért, egy lélek sem volt ott. Kivette a szép fehér korsót a tarisznyából, a tarisznyamadzagot odakötötte a korsó fülére, megcsöröggtette előbb gyerekes kedvteléssel, aztán, mint szokás, nagy óvatossággal lebocsátotta.

Bugyborékol a víz, míg megtelt a korsó, de ő bizony észre sem vette, hogy megtelt, szeme folytonosan az országúton volt; már azóta ide kellett volna érniök a kupeceknek!

Vajon megösméri-e Sás Gyuri az útról? Jaj, ha megösméri! De jaj, ha meg nem ösméri!

Bizony megösmerte. Nem azért volt olyan kerek, hamis szeme, hogy ezer lány közül is, messziről ne lássa meg ezt az egyet.

Az utolsó kocsin jött, megállította rögtön, s a kúthoz sietett. Éppen jókor jött arra, hogy feladja Magda vállára a korsós tarisznyát. Szegény Gál Magdának reszketett a keze, sehogy sem bírta megkötni a mellén a tarisznyakantárokat. Nem is voltak jól fölszedve a hóna alatt.

Sás Gyuri odanyúlt, megigazította. S ha már olyan közel járt a keze, egyúttal átnyalábolta azt a gyönyörű derekát. Vétek is lett volna elmulasztani.

– Jaj, össze ne törje a korsómat, vigyázzon! Mert akár haza se menjek soha többé!

– Azt szeretném én csak. Bár soha nem mennél. Ne is menj, azt mondom. Gyere velem, Magda!...

– Ne beszéljen bolondokat... mert mindjárt itt hagyom!

– Magammal viszlek, ha akarod. Megbecsüllek, szeretni foglak. A szelet sem engedem rád fújni, s még a helyet is megfújom, ahova ültetek.

A szenvedély hangja, mintha viharos szél volna, a Gál Magda arcát vérvörösre marta.

– Nem... Ne beszéljen így. Ne is szomorítson... Magának már felesége van. Mondták a többiek...

– Esküszöm, csak téged szeretlek... soha senkit még így. Elviszlek... olyan helyre viszlek, hol senki sem tudja. Ott élünk mi ketten.

– Ne kísértsen engem! Istenem, ne hagyj el!

– Láttam, te is szeretsz, hiába tagadnád. Gyere no, ne reszkess, ülj fel szaporán a kocsira, senki sem látja meg.

De nini... Micsoda bosszúság ilyenkor! Itt jön rájok szemben a tehéncorda. A Gálék Riskájának nyakán megszólalt édesen, ismerősen a kolomp. Éppen arra, ömellettük ment el a Riska, s nagy szelíd szemeivel olyan csodálatosan nézett Magdára, még ráncos nyakát is megcsóválta hozzá.

– Ni, a Riska! Riska! Hazahí engem a mi Riskánk!

S a lány erőszakosan kiszakítva kezét, futott a Riska után hazafelé.

Hanem, amint vagy száz lépés után odaért a legszélső csúrhöz, túl a veszedelmen, meg nem állhatta, hogy vissza ne tekintsen a szegény Gyurira még egyszer... utoljára egyszer.

És amint hirtelen megfordult – Istenem, Istenem! – odaütötte a csúrból kiálló gerendához a korsót. Jaj, talán el is tört?

Még észre sem vette, csak a Gyurit nézte, csak a Gyurit látta, liliom két arcán a csókját érezte. Egyebet nem érzett, pedig a víz keresztülbuggyant a tarisznyán, átszivárgott az ingvállon, végigcsurgott a szoknyácskáin. A vékony gyolcsvászon odatapadt szép derekához, s annak az igazi formáját, színét mutogatta...

...Gyuri még mindig ott állt mélázón a kútnál és integetett neki, hogy jöjjön vissza.

– Ejnye, adta, adta... összetörted, fiam, a korsót – szólalt meg egyszerre a háta mögött Csurri bácsi. – No 'iszen majd ad neked az anyád otthon!

A derék férfiú éppen most végezte el a harangozást, s amint látta, hogy Magda ijedten kapott a hátához, s egészen elhalványodik, megesett a szíve rajta.

– No, semmit se félj! Én előre megyek, és kiengesztelem az anyádat, mert ősmérem, hogy nagy sárkány őkigyelme. Maradj el egy kicsit.

Magda megállt, odatámaszkodott ahhoz a kiálló, hegyes gerendához, melyen a korsót összetörte, s mereven, fátyolos szemekkel bámult, talán a semmibe, talán a csevicekút felé.

Az esti szürkület lassanként leereszkedett a házakra és füvekre. Azok legelőbb odaengedték neki a színüket, aztán az alakjukat.

Lehet, nem is látta Magda, amint az az ember a kút felől egyre közelebb-közelebb jön feléje. Lehet, ha észreveszi, nem is várta volna be ott, de az se lehetetlen, hogy éppen csak őt nézte, őt várta.

A szürkület azonban mindig barnább lett. Magdát is eltakarta, beburkolta. És nem oszlott el soha többé róla. Fedi most is. Eltűnt nyomtalanul, híre-hamva sincsen. Senki sem látta, senki sem beszélt vele többé...

Szegény édesanyja évek óta siratja, s epeszi magát álmatlan éjszakákon: hogy ő volt az oka, tudhatta volna, az a szelíd, ártatlan gyermek mennyire szívére veszi a fenyegetését. Egy hitvány korsó miatt nem mert hazajönni, világnak bujdosik. Ki hallott már ilyet valaha? Hej, az a korsó, az a korsó!

Az emberek nem szomorítják el még jobban, nem ellenkeznek vele.

Pedig meglehet, hogy nem is csupán a korsó tört el... és nem is az volt a gyenge.

...No, csak kár azzal a kúttal dicsekedni a bodokiaknak. Jobb volna bizony, ha behánynák, betaposnák földdel... Hogy alant röpködtek, sok apró madárnak lett a temetője... temetőnél rosszabb sok bodoki lánynak.